

Moderbolags möjlighet att styra dotterbolag

- En aktiebolagsrättslig studie

Artur Salomonsson

Kandidatuppsats i handelsrätt

HARH12

HT2014

Handledare

Krister Moberg

LUNDS UNIVERSITET
Ekonomihögskolan

Innehållsförteckning

Förord	9
Förkortningar	10
1. Inledning	11
1.1 Bakgrund	11
1.2 Syfte och frågeställning.....	13
1.3 Avgränsningar	13
1.4 Metod och material	13
1.5 Disposition	16
2. Några introducerande avsnitt	17
2.1 Inledning.....	17
2.2 Koncerner.....	17
2.2.1 Förekomsten av koncerner nationellt och internationellt.....	17
2.2.2 Koncerndefinition.....	18
2.2.3 Koncernlagstifningen och dess syfte.....	21
2.2.4 Kännetecknande för en koncern utifrån ett rättsligt perspektiv	22
2.2.5 Problemområden i en koncern.....	23
2.3 Bolagsorganen med inriktning på beslutsprocessen och koncernen	25
2.3.1 Bolagsorganen – en översikt.....	25
2.3.2 Stämman	25
2.3.3 Styrelse.....	26
2.3.4 VD.....	27
2.3.5 Bolagsorgan i koncernbolag.....	28

3. Moderbolags möjlighet att påverka (styra) styrelsens förvaltningsfunktion i dotterbolag	31
3.1 Inledning	31
3.2 Några centrala begrepp	31
3.2.1 Begreppet förvaltning.....	31
3.2.2 Begreppet anvisning och bolagsstämмоanvisning.....	33
3.3 Genom agerande på dotterbolags stämma.....	35
3.3.1 Moderbolags möjlighet att få stämma att besluta om en anvisning rörande styrelsens förvaltning.....	35
3.3.2 Styrelsens skyldighet att följa anvisningar från bolagets stämma enligt 8 kap. 41 § 2 st. ABL e contrario.....	36
3.3.3 Inskränkningar i lydnadsplikten på grund av bestämmelser i ABL, tillämplig lag om årsredovisning och bolagsordningen.....	39
3.3.4 Inskränkningar på grund av hänsyn till bolagets intresse.....	42
3.3.5 Inskränkning på grund av styrelsens förvaltningsfunktion.....	45
3.3.6 Koncernchefen som bolagsstämma.....	47
3.4 Genom agerande utanför bolagets stämma	48
4. Moderbolags möjligheter att påverka (styra) VD:s löpande förvaltning i dotterbolag.....	51
4.1 Inledning.....	51
4.2 Några inledande ord om löpande förvaltning.....	51
4.3 Genom agerande på dotterbolagets stämma.....	52
4.4 Genom ett direkt agerande mot dotterbolagets VD.....	54
5. Sammanfattning och några slutsatser.....	57
Käll- och litteraturförteckning	59

Summary

The main purpose of this thesis has been to study the possibilities of parent companies' having to influence and control the activities and decisions of subsidiaries in the company group - specifically, the influence of the board of Director and the CEO over the subsidiary. This has been considered both through so-called notice instructions and instructions outside meetings directed at each company's bodies. At the heart of this thesis has been the restrictions imposed by 8:41 2 sentence of the Swedish company act. The meaning of this act states that representatives cannot perform acts that are contrary to the company law, annual reports or other articles stated by the association.

The applied method I have been using to answer this thesis question and purpose is to study Swedish company law, preparatory work, practice and doctrine in order to analyse, discuss and develop an adequate result. Particularly focus has been on law and doctrine from leading authors.

The analysis shows that parent companies' influence may depend on a number of factors, accounting for the difficulty of giving a general and comprehensive conclusion. Instructions given through the general meeting of a subsidiary are although safer than other given instructions. However, this does not mean that instructions given beyond the general meeting cannot be enforced by the subsidiaries. Doctrines have revealed that instructions given directly to the subsidiaries managers may be accepted. This is because the subsidiary's management is subordinate to the parent company's management, if objected, consequences may occur. This often requires that the given instructions are accordant to and are within the existing legislation.

Sammanfattning

Målsättningen med uppsatsen har varit att utreda vilka möjligheter som ett moderbolag har att styra eller påverka dotterbolags beslutsfattningar. I huvudsak diskuteras möjligheten att styra förvaltningsorganen styrelse och VD i dotterbolaget. Detta har undersökts både genom så kallade stämmanvisningar och anvisningar utanför stämman riktade mot respektive förvaltningsorgan. Centralt för uppsatsen har varit de inskränkningar som följer av 8 kap. 41 § 2 st. ABL. Innebärande att bolagsföreträdare inte får företa rättshandlingar som är i strid med ABL, tillämplig lag om årsredovisning eller bolagsordningen.

I uppsatsen har jag tillämpat rättskällevärdet som metod. Detta innebär att lag, förarbete, doktrin och praxis har använts för att tolka och analysera gällande rätt. För att besvara denna uppsatsens frågeställning och syfte har det i synnerhet varit fokus vid lag, förarbeten samt doktrin från tongivande författare på området. Rättspraxis förekommer knappt på området.

Undersökningen utmynnar i ett resultat som visar att moderbolags möjligheter att påverka dotterbolag varierar och kan bero på ett antal faktorer, varför det kan vara svårt att avge en generaliserande och heltäckande slutsats. Anvisningar som sker genom dotterbolagets stämma är som regel säkrare kort än anvisningar utanför stämman. Detta innebär dock inte att anvisningar utanför stämman inte kan bifallas och verkställas av dotterbolags förvaltningsorgan. Doktrin har emellertid påvisat att anvisningar som sker riktat direkt mot dotterbolags förvaltningsorgan kan verkställas. Detta anses bland annat bero på att dotterbolagets ledning är underställd moderbolagets ledning genom ägarinnehavet och kan även innebära konsekvenser för dotterbolaget vid protest. Detta förutsätter som regel att anvisningen tillkommit enligt förordnat och sedvanligt sätt samt inom ramen för befintlig lagstiftning. Inskränkningarna i 8 kap. 41 § 2 men. ABL antas ha avgörande betydelse för inflytandet.

Förord

I första hand vill jag rikta ett stort tack till professor Krister Moberg på handelsrättsliga institutionen för ovärderlig hjälp och vägledning under arbetets utformning och framställning. Även tack till familj och kolleger för stöd.

Artur Salomonsson

Hösten 2014

Lund

Förkortningar

ABL	Aktiebolagslag (2005: 551)
ABL 75	Aktiebolagslag (1975: 1385)
ABL 44	Aktiebolagslag (1944)
EU	Europeiska unionen
NJA	Nytt juridiskt arkiv avd. 1
Prop.	Proposition
SFS	Svensk författningssamling
SOU	Statens offentliga utredningar
VD	Verkställande direktör
ÅRL	Årsredovisningslag (1995: 1554)

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Aktiebolag är en välkänd bolagsform världen över och är ett ytterst viktigt inslag i näringslivet, såväl i nationella som i internationella sammanhang. En viktig karaktäriserande egenskap för denna bolagsform är det begränsade ansvaret för dess ägare.¹ Ägarna kan som regel inte svara för mer än det investerade kapitalet i bolaget, men är som regel berättigade till inflytande i verksamheten genom bolagsstämman. Aktiebolaget betraktas som en självständig juridisk person vid registrering hos Bolagsverket.² Som juridisk person kan bolaget bland annat ingå avtal, anställa personal och äga egendom.³ I Sverige finns det cirka 400 000 registrerade aktiebolag hos Bolagsverket, vilka huvudsakligen styrs och regleras genom aktiebolagslagen, ABL.⁴ Trots att det bara finns en primär lagstiftning som hanterar aktiebolag finns det i näringslivet flera olika typer av aktiebolag: stora-, små-, privata-, publika-, grupper av aktiebolag etc. De olika formerna av aktiebolag innebär givetvis olika möjligheter och förutsättningar i näringslivet.

I uppsatsen avser jag studera förhållandet mellan två bolag som gemensamt utgör en så kallad *koncern*.⁵ En koncern kan uppkomma genom de särskilda krav som uppställs i 1 kap. 11 § ABL, där Sverige var först i Norden med att införa lagreglering för denna sammanslutningsform.⁶ Koncerner som bolagsrättsligt fenomen uppfattas som en företeelse som uppdagades under de första årtiondena på 1900-talet.⁷ Vanligast i Sverige är att ett aktiebolag innehar röstmajoritet på stämman i ett annat bolag, vilka därefter benämns som moderbolag och dotterbolag. Moderbolaget måste numera bland annat redovisa årsredovisning för samtliga ingående bolag i koncernen.

---

¹ Sandström, Hansen m fl.

² Moberg, Borgström, Johansson

³ Företagsregistret, SCB

⁴ Sandström s. 59, Johansson, Aktiebolagslagen (2005: 551)

⁵ Sandström s. 64

⁶ Hansen s. 325

⁷ Stattin s. 294

Moderbolaget betraktas som ett viktigt styrorgan för samtliga bolag de utövar sin konstitutiva makt över, huvudsakligen genom anvisningar. Koncernförhållandet regleras för närvarande inte uttömmande i den svenska lagstiftningen. I Tyskland däremot, har de koncernrättsliga frågorna fått omfattande utveckling och uppmärksamhet på sistone, vilket inneburit att den tyska aktiebolagsrätten varit av intresse för den svenska aktiebolagsrätten. Koncernrättsliga regler och ansvarsfrågor kan uppfattas som intressanta att studera för ett framtida ändamål, inte minst för att upprätthålla en fungerande koncernrättslig lagstiftning i näringslivet.⁸

Instruktioner och anvisningar som lämnas mellan moderbolag och dotterbolag är ett vanligt fenomen. Det saknas emellertid principiella skillnader för hur dessa ska regleras för bolagskoncerner och självständiga bolag. Dessutom saknas regler för ansvarshandlingen för den som verkställer, underlåter att verkställa eller lämnar anvisningar mellan koncernbolagen. Långvariga relationer mellan koncernbolagen kan dessutom medföra att lagstiftningens betydelse allt mer utmattas. Däremot betonar koncerner de redan existerande reglerna i aktiebolagsrätten, vilka betraktar koncernen som ett starkt och hållbart förfarande att styra bolagsverksamheten. Koncerner uppfattas dessutom, ur både ett företagsekonomiskt och juridiskt perspektiv vara ett allt mer önskvärt förfarande då det antas utmytna i ekonomiska fördelar för bolagen och dess ägare. Å andra sidan finns tendenser till att bolagsintressenter missgynnas av en koncernbildning, exempelvis minoritetsaktieägare och borgenärer som efter en koncernbildning i viss utsträckning tenderar förlora sitt rättsliga inflytande.⁹

Koncerners utbredning i näringslivet aktualiserar det starka behovet av en utförlig lagstiftning kring bland annat huruvida anvisningsrätt och lydnessplikt i koncernförhållanden skall hanteras. I synnerhet är moderbolags möjlighet att styra och påverka andra bolags verksamhet i koncernen intressant.¹⁰ I uppsatsen avser jag att därmed undersöka vilka möjligheter ett moderbolag har att styra, eller åtminstone påverka, dotterbolags beslut och framtida verksamhet genom de olika organen i dotterbolaget, enligt nu gällande aktiebolagslag.

---

⁸ Stattin s. 292 f.

⁹ Sandström s. 57, Stattin s. 312

¹⁰ Stattin s. 312

1.2 Syfte och frågeställning

Syftet med denna uppsats är att studera moderbolags möjlighet att påverka och styra dotterbolags verksamhet genom funktionsorganen stämma, styrelse och VD. Detta skall betraktas både genom dotterbolagets stämma och utanför denna. Kan moderbolaget kringgå både stämma och styrelse i dotterbolaget för att lämna anvisningar direkt till VD? Dotterbolags lydnadsplikt (efterrättelseskyldighet), moderbolags anvisningsrätt, bolagsstyrning och inskränkningar är centrala begrepp i uppsatsen. Uppsatsen avser utöka den rättsvetenskapliga kunskapen kring koncernstyrning samt besvara uppsatsens frågeställning. De koncernrättsliga insikter som utvecklas och uppkommit under arbetets gång avser bidra till eventuella fortsatta studier på området.

Den primära frågeställningen uppsatsen avser studera lyder enligt följande:

Vilka möjligheter har moderbolag att påverka (styra) dotterbolag i koncernen enligt aktiebolagsrätten?

1.3 Avgränsningar

För att fokusera på studiens frågeställning och frambringa ett så konkret svar som möjlig måste nödvändiga avgränsningar givetvis göras. Uppsatsen har till stor del utformats kring lagbestämmelsen i 8 kap. 41 § 2 st. ABL. Inledningsvis ges en bakgrund till aktiebolagets sammansättning, funktion samt dess koppling till begreppet koncern, enligt 1 kap. 11 § ABL. I huvudsak diskuteras därefter moderbolags möjlighet till att styra (påverka) dotterbolags förvaltningsorgan genom/utanför dess bolagsstämma. Indirekt styre av dotterdotterbolag och andra former av bolagskonstellationer som 50/50-bolag, intresseföretag, joint ventures etcetera har lämnats utanför denna uppsats ram. Utländsk rätt kommer inte till att beröras.

1.4 Metod och material

I arbetet har jag valt att fokusera kring förhållandet mellan moderbolag och dotterbolag i koncernen. Bland annat berörs dotterbolags lydnadsplikt till moderbolags anvisningar samt anvisningsrätten i koncernförhållandet. I fokus

studeras vilka möjligheter som moderbolag har att styra och påverka dotterbolags verksamhet i form av instruktioner och anvisningar i dotterbolags förvaltningsorgan. Detta är uppsatsens centrala utgångspunkt.

Med hänsyn till betydelsen av den metodologi som används vid uppsatsförfattande menar Sandgren att ”metoden är vägen från problemformulering via materialet till ett påstående”.¹¹ Valet av en passande metod i uppsatsen är således av stor relevans då det är denna del som kan avgöra om arbetet är att betrakta som vetenskaplig studie eller inte. För ett gott resultat förutsätts att arbetet utförts systematiskt, rationellt samt att en lämplig metod har använts, som med hänsyn till ämnesval och material är lämplig. Metodvalet i ett rättsvetenskapligt arbete sätter även stor vikt vid den juridiska argumentationen, vilket är av särskild betydelse inom rättsvetenskapen, menar Sandgren. Om innebörden av ett lagrum är problematiskt så kan praxis utgöra väsentligt material och en välgrundad argumentation bidra till gällande rätt på området. Det blir då användningen av rättskälleläran och vedertagen metod som sammanbinder problem, material och slutsats. Sammanfattningsvis är metodvalet en väsentlig del i uppsatsförfattandet, varför metodavsnittet inledningsvis är en nödvändighet.¹²

Inom den rättsvetenskapliga läran presenteras tre huvudsakliga metodinriktningar, vilka lyder enligt följande: rättskälleläran, juridisk metod samt rättsvetenskaplig metod.¹³ Rättskälleläran betraktas som den allra snävaste metodinriktningen, en lära som bestämmer vilka rättskällor som *får*, *skall* och *bör* tillämpas i arbeten, menar Sandgren. Det är även denna lära som formellt tillämpas vid analys av gällande rätt av domstolar, där Peczenik anser att domstolar har en plikt att följa dessa källor. Rättskälleläran talar även om vilka domar som skall vara prejudicerande, uttalande i förarbeten som är relevanta och bör beaktas samt vad som avser sedvanerättsliga principer.¹⁴ Rättskällorna som enligt denna lära *skall* beaktas är lag, förarbeten, rättspraxis och doktrin.¹⁵ Den andra metoden, juridisk metod, betraktas som en betydligt bredare metodinriktning än rättskälleläran till sitt omfång och uppfattas dessutom som mer diffust definierad. Samtliga

---

¹¹ Sandgren s. 35

¹² Ibid. s. 35

¹³ Ibid. s. 36 f.

¹⁴ Peczenik s. 49 f.f.

¹⁵ Sandgren s. 38

rättskällor som rättskällevärdet avser innefattas av den juridiska metoden. Kännetecknande för juridisk metod består i att tillämpa de aktuella rättsreglerna på faktiska förhållanden. Hit hör bland annat förmågan att urskilja fakta som är relevant samt att avgränsa rättsligt relevant fakta såväl som metoder för att finna lämpligt rättskällematerial. Detta innebär att stora delar av det praktiska arbete som följer av juridiska problem även faller inom ramen för juridisk metod.¹⁶

Den tredje metodinriktningen, rättsvetenskaplig metod, betraktas som den allra bredaste metodinriktningen inom rättsvetenskap. Förutom att både rättskällevärdet och juridisk metod innefattas av denna används även andra metoder för att hantera och analysera rätten. I den rättsvetenskapliga metoden används empiriskt material i form av exempelvis intervjuer i form av komparativa-, kvantitativa och kvalitativa studier.¹⁷ Även insikter från andra vetenskaper kan härvidlag ingå för att bredda kunskapsområdet inom den aktuella rätten. Den rättsvetenskapliga metoden kan, i princip, använda sig av alla gångbara metoder som finns att tillgå för att analysera och bidra med underlag för studien.

I denna uppsats avser jag i huvudsak använda mig av rättskällevärdet som metod. Jag kommer primärt utgå ifrån lag, doktrin och praxis där dessa undersöks för att fastställa gällande rätt. Sandgren och Stattin omnämner även uttrycket sedvanlig rättsdogmatisk metod innebärande att studien utförs systematiskt genom tolkning av rättsreglerna och rättskällor för att lösa juridiska problem.¹⁸ En metod som används av både praktiker och akademiker.¹⁹ Trots det relativt enkla metodvalet som valts, uppfattar jag metoden som tillräcklig för att studera och få en tillräckligt genomgripande och adekvat bild av rättsläget som möjligt. Detta innebär följaktligen inte att juridisk- och rättsvetenskaplig metod är obrukbara eller irrelevanta för uppsatsen. Metodvalet beror snarare på uppsatsens frågeställning, materialtillgång och hur genomgripande studien avser vara, där jag finner de andra metoderna opassande. De två senare metodinriktningarna kommer således inte till att beaktas i uppsatsen.

---

¹⁶ Sandgren s. 38

¹⁷ Ibid. s. 39

¹⁸ Ibid., Stattin s. 39, NE: rättsdogmatik

¹⁹ Stattin s. 39

Den första och mest relevanta rättskällan är aktiebolagslagen, ABL.²⁰ I 1 kap. 11 § ABL definieras begreppen moderbolag, dotterbolag samt hur en koncern bildas. I 8 kap. 41 § 2 st. ABL återfinns bolagsföreträdares skyldigheter gentemot bolaget, uttryckliga inskränkningar i lydnadsplikten. Till dessa återfinns lagkommentarer av Nerep och Samuelsson. Även förarbeten i form av propositioner, främst till ABL 75 samt aktuell ABL behandlas. Stor tyngdpunkt ligger dock vid doktrin i form av litteratur och avhandlingar som behandlar ämnesområdet. Ledande författare inom ämnesområdet är bland annat Daniel Stattins *Företagsstyrning*, Carl Borgströms *Koncernrättsliga problem*, Ola Åhmans *Behörighet och befogenhet i aktiebolagsrätten* m.fl. Dessa arbeten har använts i uppsatsen. Även utländsk litteratur; *Dansk koncernrett* av Paul Krüger Andersen har beaktats m.fl. Inom koncernförhållande och det aktuella området föreligger, vad jag uppfattat, relativt få relevanta rättsfall.

1.5 Disposition

Uppsatsen inleds med ett introducerande ämnesövergripande kapitel som presenterar grundläggande aktiebolagsrätt. Detta kapitel ger läsaren en huvudsakligen deskriptiv redogörelse för allmän aktiebolagsrätt, varefter begreppet koncern och dess implementering i det svenska näringslivet återges. Kapitlet ses som en nödvändighet för uppsatsens fortsatta framställning. Tredje kapitlet diskuterar moderbolags möjlighet att styra och påverka dotterbolags styrelse och dess förvaltning, dels genom dotterbolagets stämma och därefter utanför stämman. Kapitlet omfattar ABL:s inskränkningar i funktionsorganens lydnadsplikt i förhållande till bolagsstämmans anvisningar. I fjärde kapitlet analyseras och diskuteras moderbolags möjlighet att styra dotterbolags VD och dennes löpande förvaltning i bolaget. Även här diskuteras detta genom stämman och utanför stämman. Femte och avslutande kapitlet är ett sammanfattande kapitel. Detta kapitel delger slutsatser som uppdragats under uppsatsens gång, även diskussion kring vidare studier i ämnet kan förekomma.

---

²⁰ Aktiebolagslagen (2005:551), ABL

2. Några introducerande avsnitt

2.1 Inledning

I det följande introducerande avsnittet avser jag återge en deskriptiv redogörelse av relevanta aktiebolagsrättsliga grunder som rimligen erfordras för uppsatsens framställning. Förutom ett klargörande av begreppen koncern, dotterbolag och moderbolag återges även en kortfattad historisk återblick av koncerner i nationella och internationella sammanhang, koncernlagstiftningens utformning samt besluts-, funktions- och organisationsstrukturens uppbyggnad i aktiebolaget. Syftet med avsnittet är att förmedla den grundläggande kunskap inom aktiebolagsrätt som rimligen fordras för förståelse av arbetets fortsatta framställning rörande koncernförhållanden och den frågeställning som arbetet avser besvara.

2.2 Koncerner

2.2.1 Förekomsten av koncerner nationellt och internationellt

Under senaste seklet har företag som slutit sig till gemensamma grupper blivit ett allt vanligare inslag, såväl i Sverige som i övriga världen. Aktiebolag som samordnar sina verksamheter i företagsgrupper benämns numera *koncerner*. Inom EU kan man dessutom bekräfta att aktiebolagsrätten - generellt sett - varit ett av de mest dynamiska utvecklingsområdena under den senaste tiden.²¹ För Sveriges del, införs de första lagbestämmelserna gällande koncernförhållanden i samband med 44 års aktiebolagslag.²² Som det första landet i Norden med denna lagreglering, utgjorde denna grund för övriga länders koncernrättsliga utveckling i Norden. Här har utvecklingen av koncerner ansetts få ett revolutionerade genomslag för bolagen i näringslivet, bland annat i ett ekonomiskt perspektiv. I synnerhet i ett ekonomiskt hänseende men även rent praktiska fördelar har uppdragats.²³ I modern tid betraktas koncerner som en global företeelse som i princip återfinns i alla länder som tillåter aktiebolag eller motsvarande

---

²¹ Andersen s. 159

²² Larsson s. 282

²³ Borgström s. 18, Moberg s. 14

bolagskonstellationer i näringslivet. I internationella sammanhang har koncernbildningen således blivit ett allt viktigare och vanligare inslag i näringslivets organisationsmönster.²⁴

Ett annat viktigt inslag som rör koncernen i ett internationellt sammanhang gäller de multinationella koncernerna som karaktäriseras av att de verkar mellan geografiskt sett olika länder, i vissa fall mellan flera olika länder.²⁵ Detta medför möjligtvis rättsliga konsekvenser som bör utvärderas mellan bolagen i en koncern. Flertalet multinationella koncerner utgör dock en mycket viktig grund i världsekonomin, där de allra största kan liknas med medelstora länders ekonomi, menar Moberg. Dessa koncerner kontrolleras och styrs vanligtvis hårt av ett moderbolags ledning. Med anledning av den starka konkurrensfördelen sådana koncerner har på den nationella marknaden finns risken att den inhemska marknaden tar skada, menar kritiker. Kritiker till de multinationella företagen menar dessutom att dessa riskerar utgöra ett oligopol på marknaden i mindre ekonomiskt starka länder, varför dessa riskerar missgynna bland annat samhällsutvecklingen.²⁶ Multinationella bolag, bolag i internationella sammanhang, kommer ej vidare att behandlas i arbetet.

2.2.2 Koncerndefinition

Koncerndefinitionen återfinns i 1 kap. 11§ ABL 2005. Här återges kriterierna som ställs för att ett koncernförhållande skall uppstå. Lagparagrafen lyder enligt följande:

”Ett aktiebolag är moderbolag och en annan juridisk person är dotterföretag, om aktiebolaget

1. innehar mer än hälften av rösterna för samtliga aktier eller andelar i den juridiska personen,

2. äger aktier eller andelar i den juridiska personen och på grund av avtal med andra delägare i denna förfogar över mer än hälften av rösterna för samtliga aktier eller andelar,

---

²⁴ Moberg s. 15

²⁵ Ibid. s. 15

²⁶ Ibid. s. 16

3. äger aktier eller andelar i den juridiska personen och har rätt att utse eller avsätta mer än hälften av ledamöterna i dess styrelse eller motsvarande ledningsorgan, eller

4. äger aktier eller andelar i den juridiska personen och har rätt att ensamt utöva ett bestämmande inflytande över denna på grund av avtal med den juridiska personen eller på grund av föreskrift i dess bolagsordning, bolagsavtal eller därmed jämförbara stadgar.

Vidare är en juridisk person dotterföretag till moderbolaget, om ett annat dotterföretag till moderbolaget eller moderbolaget tillsammans med ett eller flera andra dotterföretag eller flera andra dotterföretag tillsammans

1. innehar mer än hälften av rösterna för samtliga aktier eller andelar i den juridiska personen,

2. äger aktier eller andelar i den juridiska personen och på grund av avtal med andra delägare i denna förfogar över mer än hälften av rösterna för samtliga aktier eller andelar, eller

3. äger aktier eller andelar i den juridiska personen och har rätt att utse eller avsätta mer än hälften av ledamöterna i dess styrelse eller motsvarande ledningsorgan.

Om ett dotterföretag äger aktier eller andelar i en juridisk person och på grund av avtal med den juridiska personen eller på grund av föreskrift i dess bolagsordning, bolagsavtal eller därmed jämförbara stadgar har rätt att ensamt utöva ett bestämmande inflytande över den juridiska personen, är även denna dotterföretag till moderbolaget.

Moderbolag och dotterföretag utgör tillsammans en koncern. Med koncernföretag avses i denna lag företag i samma koncern.”²⁷

I lagparagrafen förekommer begreppet *juridisk person*. Begreppet avser en sammanslutning som innehar rättskapacitet och bland annat kan ingå avtal med tredje part, äga tillgångar och uppta lån i bolagets namn. En juridisk person kan följaktligen ikläda rättigheter och skyldigheter. Den juridiska personen kan äga egendom i form av aktieinnehav i annan juridisk person, vilket framgår av paragrafen ovan, som ett krav för koncernbildningen.²⁸

Flertalet av koncernerna i Sverige torde föreligga på grund av att ett bolag förfogar över minst hälften av rösterna i ett annat bolag och på så sätt får ett bestämmande inflytande över det andra bolaget. En koncern har numera bildats

---

²⁷ 1 kap. 11 § Aktiebolagslagen (2005: 511)

²⁸ Johansson s. 69 (2001)

som utgörs av ett moderbolag respektive dotterbolag.²⁹ Vanligtvis vid koncernbildningar är moderbolaget ekonomiskt större än dotterbolaget. Det är villkorslöst så att innehavet av röstmajoriteten är en konsekvens av ägandet av den underliggande tillgången, menar Nerep och Samuelsson.³⁰ I bemärkelsen att innehavaren har rättslig behörighet att utöva rösträtt för de röster denne innehar och därmed möjlig majoritet i bolagsstämman.³¹ Inte att förglömma är att en koncernbildning även kan uppstå under andra former enligt 1 kap. 11 § 2-4 p. ABL.

Moderbolags bestämmande inflytande över dotterbolag kan utövas både direkt och indirekt. En direkt kontroll, enligt 1 kap. 11 § 1 p. ABL, innebär att moderbolaget innehar ett direkt och påtagligt inflytande över dotterbolagets verksamhet genom bolagsstämman. Indirekt kontroll, enligt 2-3 p., innebär istället inflytande av exempelvis ett dotterdotterbolag eller inflytande i ett dotterbolag tillsammans med ett annat dotterbolag.³² Grundförutsättningen är dock snarlik, där moderbolaget måste äga aktier eller andelar i underordnat koncernbolag för att ett koncernförhållande skall uppstå. Enligt Sandström är det inte heller aktieägarmajoriteten som är det mest väsentliga, utan ett aktivt bestämmande inflytande. I koncerner kan detta vara av avgörande betydelse.³³ Ett dotterbolag kan även vara helägt av moderbolaget, under sådana omständigheter föreligger ingen risk för att exempelvis minoritetskyddsreglerna försummas. I kommande avsnitt presenteras de främsta problemområdena som uppfattas med koncernen.

Kedner och Svenberg definierar begreppet koncern enligt följande: en koncern är en ekonomisk samarbetsform mellan en eller flera juridiskt självständiga aktiebolag vilka syftar till att samordna de i koncernen ingående bolagens verksamhet. Koncernen består av ett moderbolag och ett eller flera dotterbolag (där även dotterdotterbolag kan förekomma), där moderbolaget utifrån beslutssynpunkt innehar en överordnad position gentemot dotterbolagen. Moderbolaget förutsätts inneha ett bestämmande inflytande över dotterbolagen.³⁴

---

²⁹ Kedner & Svenberg s. 17, Moberg s. 56, Hansen s. 321

³⁰ Nerep & Samuelsson, avsn. 1:11

³¹ Stattin s. 292 f.

³² Ibid. s. 62-68, 1 kap. 11 § ABL

³³ Sandström s. 65

³⁴ Kedner & Svenberg s. 17

Det bestämmande inflytandet blir aktuellt först då de ingående bolagen tillsammans bildar en koncern enligt bestämmelserna i 1 kap. 11 § ABL.

Begreppet koncern har även en framträdande roll inom redovisningsrätten, varför det även definieras i denna lagstiftning. Lagbestämmelsen återfinns i 1 kap. 4 § årsredovisningslagen. ÅRL ligger till grund för reglerna om bolags- och koncernredovisningen. Skillnaden mellan definitionerna i ABL och ÅRL är knappa där de i ett språkligt hänseende uttryckts snarlikt. De variationer som möjligen förekommer beror snarare på att de tillämpliga lagarna reglerar olika associationsformer där ÅRL avser reglerade förutsättningarna- samt reglerade och mäta de ekonomiska effekterna till följd av koncernbildningen, menar Nerep och Samuelsson.³⁵ Nämnas bör även att lagbestämmelserna beträffande koncernbildningen är i betydande del ett resultat av den svenska rättens anpassning till EU:s bolagsrätt.³⁶

2.2.3 Koncernlagstiftningen och dess syfte

Koncerner är till stor del en ekonomisk samarbetsform mellan självständiga bolag där målsättningen är att samordna och integrera koncernbolagens gemensamma verksamheter.³⁷ En koncern består främst av ett moderbolag och ett eller flera dotterbolag, där även dotterdotterbolag kan förekomma. Förekommer det dotterbolag till det ursprungliga dotterbolaget kan begreppet underkoncern användas.³⁸ För underkoncerner tillämpas givetvis motsvarande regelverk som för bolag och koncerner i allmänhet. Utifrån ett styrningshänseende fungerar moderbolaget som en överordnad styrenhet för samtliga dotterbolag i koncernen, en ledarroll som givetvis förutsätter moderbolagets bestämmande inflytande i dotterbolagen.³⁹ Poängterande för uppkomsten av en koncern är att moderbolaget skall inneha röstmajoritet på dotterbolags stämma, en övervägande kapitalandel i dotterbolaget utan röstövertikt utgör således inte grund för en koncernbildning.⁴⁰

---

³⁵ Nerep & Samuelsson, avs. 1:11

³⁶ Nerep & Samuelsson, avs. 1:11

³⁷ Kedner & Svenberg s. 17

³⁸ Borgström s. 20

³⁹ Stattin s. 292- 294, Nerep & Samuelsson

⁴⁰ Kedner & Svenberg s. 17-18

Bakgrunden till att självständiga bolag önskar sammansluta sig till gemensamt styrda koncerner förklaras likartat av många sakkunniga. Kedner & Svenberg samt Stattin menar att sammanslagning av bolags verksamheter görs för att uppnå framförallt ekonomiska fördelar på marknaden, vilka bolagen självständigt inte skulle förmå att uppnå. I synnerhet långsiktiga fördelar. Dessa samordningsfördelar som bolagen gemensamt kan uppnå rör bland annat inköp, produktion, administration etcetera kan betraktas som en form av synergieffekt. Det vill säga att samarbete mellan bolagen ger potentiellt större ekonomisk vinning för samtliga involverade bolag i jämförelse med självständigt drivna bolag. Den företagskoncentration som skett på senare tid, både genom horisontella och vertikala integreringar av bolag i koncerner, är följaktligen avsevärt betingade av ekonomiska stordriftsfördelar.⁴¹

2.2.4 Kännetecknande för en koncern utifrån ett rättsligt perspektiv

Aktiebolag som ingår i aktiebolagsrättsliga koncerner kan konstateras är ett vanligt och viktigt inslag i näringslivet. Dessa koncerner uppstår, som tidigare nämnt, genom att ett aktiebolag i något avseende kontrollerar ett annat aktiebolag. Inför en koncernbildning är det inte ovanligt att bolagen vidtar omorganiseringar och anpassningar för att bättre passa in i den nya verksamheten. Den nya samverkan mellan bolagen kommer numera, i ett antal avseenden, betraktas inneha en gemensam bolagsstyrning och koncerngemensamma målsättningar för verksamheten.⁴² Koncernen som består av en bolagsgrupp, där varje bolag principiellt sett kan drivas självständigt, föreligger samtidigt ett utmärkande moderbolag vilket behärskar de övriga dotterbolagen.⁴³ Dotterbolagen kan befinna sig i samma respektive på olika plan i produktions- och distributionskedjan i förhållande till moderbolaget.

Moderbolagets juridiska form bestäms av ABL och bolagsordningen där den senare uppfattas som ett komplement. Här kan bland annat stadgas att stadgas att bolaget skall vara svenskägt och tillämpa svensk lagstiftning. Detta framgår av

---

⁴¹ Ibid. s. 25

⁴² Johansson s. 306

⁴³ Ibid. s. 306

registreringsansökan och i enlighet med bestämmelserna i 1 kap. 3 § aktiebolagsförordningen.⁴⁴ Lagstiftarnas avsikt med implementeringen av koncerner i ABL är att bolag som ingår i koncerner skall åläggas särskilda förpliktelser. Det rör sig bland annat om krav på upprättande av koncernredovisning, förbud mot dotterbolag att förvärva aktier i moderbolag. Men där föreligger samtidigt vissa understödande regler exempelvis som fria affärsbedömningar vid värdeöverföringar mellan koncernbolagen samt att koncerntransaktioner frias från låneförbud till närstående.⁴⁵ Genom att undvika ensaminflytande kan överordnat bolag dessutom själv välja bort vissa, i synnerhet betungande, regler som koncernbildningen medför. Det föreligger således goda skäl för bolagen att kontrollera den/de andra aktieinnehavarna. Bolagsgrupper som inte uppfyller kraven enligt koncerndefinitionen i 1 kap. 11 § ABL berörs förstås inte av de särregler som ovan nämnts. En del bolagsgrupper som har för avsikt att bilda en koncern, enligt ABL:s lydelse, misslyckas med detta. Det kan exempelvis gälla bolagsgrupper som kontrolleras av en fysisk person eller bolag som kontrolleras av två bolag med exakt samma inflytande, så kallade 50/50-bolag. Dessa bolagskonstellationer uppfyller inte de formella kraven för en bildad koncern och saknar därmed lagstadgad reglering, enligt ABL. Dessa kan benämnas som *oäkta koncerner*.⁴⁶

2.2.5 Problemområden i en koncern

Då en bolagsgrupp organiseras och bildar en koncern enligt koncerndefinitionen riskerar samtidigt balansen mellan olika intressen att förändras. Aktiebolagsrättsliga regler kan urholkas och i värsta fall bli helt verkningslösa för koncernbolagen.⁴⁷ Lagstiftarnas presumerade riskfördelning mellan bolagsintressenterna harmoniserar dåligt med den riskfördelning som föreligger i realiteten, menar Moberg. Då koncernutvecklingen fått enorm expansion de senaste hundra åren är en viktig frågeställning om detta är ett fenomen som bör behandlas avskilt från de självständiga aktiebolagens lagstiftning.⁴⁸ Ett antal

---

⁴⁴ Nerep, Samulesson, avs. 1:11

⁴⁵ Sandström s. 66-67

⁴⁶ Sandström s. 67, Kedner & Svenberg

⁴⁷ Moberg s. 16

⁴⁸ Hansen s. 43

problemområden diskuteras flitigt i samband med koncernbildningen, i synnerhet koncernstyrning och ägarfrågor, investeringskyddsfrågor, minoritetsskyddsfrågor och borgenärsskyddsfrågor.⁴⁹ Dessa områden upptar en central del i bolagsrättsliga koncernbildningar, varför de är väsentliga att lyfta fram vid koncernbildningar. Även Borgström fokuserar främst på de intressekonflikter som tenderar att uppstå mellan moderbolagets ledning, minoritetsaktieägare och borgenärer i dotterbolag. Genom påverkan från moderbolagets sida kan dotterbolaget vidta åtgärder som är till nackdel för dotterbolagets verksamhet men till fördel för moderbolaget, eller påverkar annat koncernbolag. Detta kan exempelvis yttra sig i form av vinstöverföring från dotterbolag till moderbolag eller ofördelaktiga ingångna avtal mellan bolagen.⁵⁰

Aktieägarminoriteter och borgenärer i dotterbolag riskerar således hamna i en sämre position vid koncernbildning. Minoriteten anses dessutom vara i en sämre position i ett dotterbolag än i ett självständigt bolag då den i det senare har möjlighet framföra sina synpunkter på bolagsstämman medan i ett dotterbolag är denna möjlighet kraftigt begränsad på grund av moderbolagets övervägande inflytande. Denna situation aktualiseras så länge det finns en minoritet att ta hänsyn till i dotterbolaget, genom minoritetsskyddsregler. Är dotterbolaget helägt av moderbolaget bortfaller givetvis denna risk.⁵¹

Ett annat problemområde gällande koncerner är att det varken på det nationella eller internationella planet kan fastställa någon generell juridisk koncerndefinition. De koncernrättsliga definitionerna har uppstått till följd av en mängd rättsliga regleringar på olika rättsområden. Där Hansen menar att under de senaste 15 åren har det skett en stigande tendens till att denna samarbetsform har utgjort handelsrättsliga privilegier för somliga bolagen.⁵² Respektive lagstiftare har följt denna strategi från rättsområde till rättsområde utan en gemensam övergripande koordination. Avsaknaden av samordning har inneburit att det, såväl nationellt som internationellt, finns en varierad mängd koncerndefinitioner. Olika definitioner har i sin tur inneburit olika kriterier för uppkomsten av koncerner,

---

⁴⁹ Moberg s. 16 f.

⁵⁰ Borgström s. 24 f.

⁵¹ Ibid. s. 25

⁵² Hansen s. 369

likväl som lagstiftningens utformning.⁵³ En generell juridisk koncerndefinition som skulle passa alla avseenden är följaktligen inte realistiskt, utan istället måste man bredda begrepps innebörden för att omfatta koncerner så långt som möjligt.

2.3 Bolagsorganen med inriktning på beslutsprocessen och koncernen

2.3.1 Bolagsorganen – en översikt

Aktiebolagslagen innehåller relativt utförliga regler beträffande aktiebolagets beslutsprocess och organisatoriska uppbyggnad. Dessa finns bland annat för att säkerställa såväl interna som externa intressenters angelägenheter i bolaget. Organisationsreglerna består huvudsakligen av två delar, dels om bolagets formella organisation dels regler om bolagsorganen och deras funktioner.⁵⁴ I ett aktiebolag sker beslutsfattandet på olika nivåer. Ett aktiebolag karaktäriseras huvudsakligen av fyra bolagsorgan; *bolagsstämma*, *bolagsstyrelse*, *verkställande direktör* samt ett oberoende kontrollerande organ - *revisorn*.⁵⁵ Verkställande direktör och revisor är endast obligatoriska organ i de publika bolagen. Dessa formar gemensamt en hierarkisk besluts- och kompetensfördelning i bolaget. Stämman innehar den högsta beslutsmakten, därefter infaller styrelsen och slutligen verkställande direktör i fallande ordning. Deras inbördes funktionella relation kan variera mellan bolag. I följande avsnitt framställs dessa bolagsorgan.

2.3.2 Stämman

Bolagsstämman är juridiskt sett aktiebolagets högsta beslutande organ, varifrån samtliga aktieägare har möjlighet att utöva påverkan över bolagets angelägenheter.⁵⁶ Aktieägarnas inflytande framgår explicit av 7 kap. 1 § ABL. Stättin uttrycker stämman som omnipotent, innebärande att stämman är överordnad samtliga organ i bolaget i ett beslutshänseende, ”allsmäktig”. Som suverän beslutsfattare, betraktas inte stämman som underställd något annat bolagsorgan eller rättssubjekt. Då det är från stämman som samtlig aktivitet i aktiebolaget härstammar ifrån, är övriga bolagsorgan beroende av stämmans bemyndigande, för exempelvis tillsättning av funktionärer som legitim

---

⁵³ Hansen s. 369 f.

⁵⁴ Stättin s. 80

⁵⁵ Ibid. s. 80

⁵⁶ Johansson s. 111

maktutövning i bolaget. Bolagsstyrning handlar väsentligen om att stärka denna maktutövning, att aktieägarna genom bolagsstämman innehar makten i bolaget och styr underordnade bolagsorgan.⁵⁷

Stämman innehar exklusiv kompetens i en rad viktiga frågor och beslut för bolaget. Bland annat val av styrelseledamöter och revisor, fastställande av resultat- och balansräkning och kan även besluta om ansvarsfrihet och skadeståndstalan mot styrelseledamöter. Stämman beslutar även i frågor rörande ökning eller nedsättning av aktiekapitalet, ändring av författningen eller beslut om inträde i likvidation.⁵⁸ De undantag som föreligger från stämmans exklusiva kompetens kan exempelvis vara de anställdas rätt att utse arbetstagarledamöter och möjligheten att genom bestämmelse i författningen ge utomstående rätt att tillsätta styrelseledamöter och revisorer. Stämmans exklusiva beslutsrätt framgår dessutom genom direktiv som avlämnas till bolagsledningen. Bolagsledningen kan under särskilda omständigheter nyttja sin vetorätt mot stämmans direktiv. I vissa fall föreligger dessutom vissa begränsningar för bolagsledningen att lyda stämmans direktiv.⁵⁹

2.3.3 Styrelse

Styrelsen kan betraktas som medelpunkten i bolaget och bolagsstyrningen. Stämman utser och kontrollerar styrelsen, varefter styrelsen kontrollerar och styr resten av bolagets verksamhet.⁶⁰ ”Styrelsen svarar för bolagets organisation och förvaltningen av bolagets angelägenheter.”, lyder 8 kap. 4 § 1 men. ABL. Ordalydelsen var likartad med ABL 75. Styrelsens huvuduppgifter återfinns i 8 kap. ABL. Styrelsen skall fortlöpande kontrollera bolagets ekonomiska situation. Styrelsen skall även säkerställa så att organisationen bedrivs så att bland annat bokföring, medelsförvaltning och övriga ekonomiska förhållanden styrs och kontrolleras ansvarsfullt. Delegerade bolagsuppgifter skall omsorgsfull fördelas samt fortlöpande kontrolleras att de uppfylls.⁶¹

---

⁵⁷ Sevenius s. 80

⁵⁸ Johansson s. 111

⁵⁹ Ibid. s. 111

⁶⁰ Sevenius s. 173

⁶¹ 8 kap. 4 § ABL

Styrelsens primära uppgift är således att styra och leda bolagets verksamhet och anställda i enlighet med bolagets syfte, inom ramen för befintlig lagstiftning och bolagsordning. Styrelsen har dels en intern funktion vilket innebär att styrelsen ska organisera och förvalta bolagets resurser så att verksamhetssyftet fullföljs. Styrelsen skall även tillse så att aktieägarna hålls underrättade med viktig information om verksamheten och ge dem möjligheten att påverka bolagets utveckling genom bolagsstämman. Styrelsen har således en central roll som kontaktyta mellan aktieägarna och bolagets verksamhetsutövning. De externa funktionerna återspeglas i funktioner som bolaget riktar mot omvärlden, mot utomstående intressenter och kontraktsparter. Styrelsen kan företräda bolaget utåt och teckna dess firma, varpå viss ”konkurrens” kan uppstå i bolagsledningen mellan VD som också har behörighet att företräda bolaget utåt.⁶²

Styrelsen är ett kollektivt beslutsorgan som i regel fattar beslut genom enkel majoritet, styrelseordförande har avgörande röst vid lika röstetal. Ansvar för de beslut som fattas under styrelsesammanträdena är dock individuella, varje ledamot är ansvarig utifrån sitt agerande i enskilda bolagsfrågor. Skulle en ledamot motsätta sig ett styrelsebeslut skall detta antecknas i protokollet, då detta kan vara av avgörande betydelse vid en senare eventuell ansvarsfriskrivning.

Styrelsen intar en underordnad position i förhållande till stämman, vilket huvudsakligen speglas i tillsättningen av styrelseledamöter och regelbunden kontroll av styrelsens förvaltning med hjälp av revisorn. Styrelsen skall samtidigt kunna inneha en självständig ställning i bolaget utan allt för stora inskränkningar från stämman i förvaltningsfrågor. I viss utsträckning torde stämman kunna lämna direktiv till styrelsen trots att styrelsens handlingsutrymme är reglerad i ABL. Stämman kan således inte i allt för omfattande verkningar inskränka eller försvaga styrelsens genom direkta påtvingande anvisningar.⁶³

2.3.4 VD

Den verkställande direktören utses vanligtvis av bolagsstyrelsen, enligt 8 kap. 27 § ABL. VD:ns position i bolaget är ytterst viktig, inte minst som verkställare av överordnades beslut och anvisningar. Dennes uppgifter framgår av 8 kap. 29 §

---

⁶² Sevenius s. 173

⁶³ Ibid. s. 174

ABL. Väsentligt är att bolaget skall kunna representeras och styras kontinuerligt, en uppgift som tillfaller VD:n.⁶⁴ Denne kan dessutom verka som en viktig informationskanal mellan aktieägare och styrelseledamöter i bolaget. VD:ns roll i bolagsstyrningssammanhang skall dock betraktas som en mer begränsad position i jämförelse med styrelsens.⁶⁵ VD:n sköter primärt den löpande förvaltningen av bolagets verksamhet och har därmed en unik och förtroendeingivande position i bolagsledningen. Denne innehar dessutom en beredande funktion, där denne intar rollen som föredragande i styrelsen och skall bistå styrelseordförande med beslutsunderlag inför kommande beslutsfattningar. VD har tillsammans med styrelsen en viktig upplysningsplikt av bland annat redovisning, i detta sammanhang upprätta en koncernredovisning, och bokföring men även redogöra för bolagets övriga ekonomiska utveckling till bolagsstämman.⁶⁶ En VD i moderbolaget kan informellt benämnas som koncernchef, ett begrepp som saknar uttryckligt stöd i ABL.⁶⁷

2.3.5 Bolagsorgan i koncernbolag

I bolaget skall stämman och styrelse vara upprättade, enligt ABL. I publika bolag skall dessutom en VD utses och en revisor tillsättas för oberoende granskning. Stämman, styrelse och VD utgör en hierarkisk beslutande ordning, vilket framgår av ABL. Överordnade bolagsorganen sammanträder vanligtvis inte lika regelbundet som de underordnade bolagsorganen. Stämman sammanträder inte oftare än en gång per år, endast oftare om det är nödvändigt.⁶⁸ Bolagets förvaltnings avses istället skötas aktivt årets alla dagar av en tillsatt VD.

Överordnade bolagsorgan innehar en legal, men inte lagstadgad, anvisningsrätt mot underordnade som har lydnadsplikt mot denne. Finns inte annat reglerat i bolagsordningen kan man utgå från att denna ordning även gäller för andra associationsformer⁶⁹ Enligt denna regel har bolagsstämman rätt att utfärda anvisningar till bolagsstyrelsen och VD. De senare måste emellertid verkställa dessa anvisningar såtillvida de inte strider mot aktiebolagslagen, tillämplig lag om

---

⁶⁴ Sandström s. 210

⁶⁵ Sevenius s. 224

⁶⁶ Ibid. s. 224

⁶⁷ Sandström s. 224, Unger

⁶⁸ Ibid. s. 210

⁶⁹ Stattin s. 83 f.

årsredovisning, bolagsordning, bolagets intresse eller andra av bolagets antagna funktionsfördelningsregler.⁷⁰ Enligt förarbeten framgår att styrelseledamöter och ställföreträdare för bolaget har en form av vårdnadsplikt samt lojalitetsplikt gentemot bolaget.⁷¹ Detta medför bland annat att de är skyldiga att vidta tystlåtenhet avseende angelägenheter som kan medföra skada för bolaget.

---

⁷⁰ Ibid. s. 310

⁷¹ Prop. 75:103 s. 377

3. Moderbolags möjlighet att påverka (styra) styrelsens förvaltningsfunktion i dotterbolag

3.1 Inledning

I detta kapitel avser jag studera de möjligheter som ett moderbolag har att styra, eller åtminstone påverka styrelsens förvaltningsfunktion i dotterbolaget genom att dels agera på dotterbolagets stämma dels att agera utanför dotterbolagets stämma. I avsnittet behandlas huvudsakligen styrelsens lydnadsplikt i dotterbolag till dotterbolagets stämma samt rådande inskränkningar i stämmans anvisningar med hänsyn till bland annat styrelsens förvaltningsfunktion, bolagsintresset och ABL. Men först utreds några centrala begrepp.

3.2 Några centrala begrepp

Inledningsvis avser jag att redogöra för några väsentliga begrepp som förekommer i uppsatsen. Begrepp som är väsentligt kopplade till hur förvaltningsorganen i bolagskoncerner beslutar och agerar, och därmed bör ges skäligt utrymme att klargöras i uppsatsen. I huvudsak gäller det begreppen *förvaltning*, *anvisning* och *bolagsstämmoanvisning*. Begreppen återkommer i uppsatsens diskussion framöver och är därmed väsentliga att utreda för framställningens fortsatta förståelse. Samtliga begrepp behandlas huvudsakligen utifrån en aktiebolagsrättslig kontext.

3.2.1 Begreppet förvaltning

Redan i ABL 75 framgår att styrelsen skall svara för förvaltningen av bolagets angelägenheter. Vilka åtgärder som är att betrakta som ”förvaltning” enligt ABL 75 är svårt att utläsa ur paragrafens ordalydelse då den är allt för vagt formulerad, menar Åhman.⁷² Under en sådan formulering skulle teoretiskt sett alla beslut och

---

⁷² Åhman s. 510

åtgärder som företas av ett aktiebolag kunna hänföras. Åhman menar dessutom att slutsatser av styrelsens förvaltningsrätt skall bestämmas med ledning av bolagsstämman's legala beslutsbefogenheter.⁷³ Fastställer man i första hand vilka åtgärder som faller inom stämman's beslutanderätt kan man, om detta anses vara vägledande, inordna övriga åtgärder inom förvaltningens område. Begreppet förvaltning är således ett centralt begrepp i bolagssammanhang och för uppsatsen.

Bolagsstämman är bolagets högsta beslutande organ, med en extraordinär beslutande makt i bolaget. Bolagsstämman kan dock inte självständigt besluta och agera i alla angelägenheter och utser därmed en bolagsstyrelse som beslutar på uppdrag av stämman.⁷⁴ All makt och kompetens i bolaget kan således direkt eller indirekt härledas från stämman.⁷⁵ Styrelsen, bestående av en eller flera fysiska personer, står för de övergripande förvaltningsbesluten beträffande bolagets verksamhet som exempelvis organisation, redovisning, oregelbundna affärsbeslut m.m.⁷⁶ Dessa åtaganden avser förvaltningens ansvarsområde, vilka ibland – problematiskt nog – kan framstå som svåra att särskilja från VD:ns ansvarsområde. Enligt 8 kap. 4 § ABL är styrelsens huvuduppgifter följaktligen att svara för bolagets angelägenheter i form av organisation och förvaltning.

Johansson förklarar styrelsens förvaltning enligt följande; Förvaltningen kan, i vidsträckt mening, avse alla beslut och åtgärder som rör hela bolagets verksamhet men som inte omfattar exempelvis ändringar i författning eller upplösning av bolaget.⁷⁷ För att kunna fullgöra denna förvaltningsuppgift måste förvaltningsorganen tilldelas en exekutiv kompetens, där möjligheten att teckna bolagets firma ges. Till styrelsens uppgifter hör dessutom att utse en VD som har hand om den löpande förvaltningen i bolaget. Styrelsen skall regelbundet kontrollera så att utsedda förvaltningsorgan är lojala och ansvarsfulla gentemot bolaget och fullföljer sina delegerade åtaganden. Bestämmelser om styrelsens och VD:s uppgifter, åtagande regleras ingående i 8 kap. ABL.⁷⁸

---

⁷³ Ibid. s. 511

⁷⁴ Åhman s. 105 samt s. 720, Johansson s. 111, Stattin s. 114

⁷⁵ Sandström s. 176, 210

⁷⁶ Ibid. s. 176, 210, Stattin s. 221, bolagsorganens uppgifter: se avs. 2.2

⁷⁷ Johansson s. 107

⁷⁸ Sandström s. 210

Till styrelsens förvaltningsuppgifter hör även att fortlöpande bedöma bolagets ekonomiska situation och vidta eventuella åtgärder därefter. Som styrelse i moderbolaget kan hela koncernens ekonomiska tillstånd vara för bedömning.⁷⁹ Till styrelsens förvaltningsuppgift inräknas även att kontrollera så att bolagets organisation utformas och regleras så att bokföring, medelsförvaltning och övriga bolagsekonomiska förhållanden sköts på ett betryggande sätt för aktieägarna, enligt Åhman och Stattin. Skulle förvaltningsuppgifter delegeras till styrelsens ledamöter eller annan bolagsföreträdare, skall denne handla med den omsorg som krävs. Även här kontrollerar styrelsen regelbundet så att delegationen upprätthålls på ett tillfredsställande sätt.⁸⁰

Stattin lämnar en snarlik tolkning där styrelsen-som förvaltningsorgan i bolaget- har ett övergripande ansvar för att bland annat planera och ange bolagets riktlinjer, utvärdera och sköta organisationen i sin helhet.⁸¹ Specifika förvaltningsuppgifter i organisationen kan överlåtas till en VD och annan bolagsföreträdare. Utöver det generella ansvaret för organisationen har styrelsen även en kontrollfunktion i bolaget. För styrelse och VD i moderbolag innebär detta följaktligen att kontrollera hela koncernens utveckling. Styrelsens förvaltning i bolaget avser alla beslut, åtgärder och angelägenheter som inte genom, lag eller bolagsordningen, uttryckligen stadgats i stämmans exklusiva kompetensområde.⁸²

3.2.2 Begreppet anvisning och bolagsstämmoanvisning

Anvisningar i bolag- och koncernförhållanden anses vara ett vanligt fenomen. Det föreligger dock ingen principiell skillnad för hur anvisningar skall hanteras i bolagskoncerner och för självständiga bolag. I bolaget utbyts en mängd beslut och information mellan bolagsorganen, vilket framförallt är vanligt i koncernen.

I lagstiftningar, i rättsvetenskapliga framställningar och i den praktiska juridiken finns en omfattande mängd terminologiska begrepp för beslut från stämma som

---

⁷⁹ Stattin s. 221 f.f.

⁸⁰ 8 kap 4 § 1-4 st. ABL

⁸¹ Stattin s. 223

⁸² Stattin s. 223, Åhman s. 509 f.f.

innebär att styrelse eller VD skall underlåta eller utföra någonting. I 92 § ABL 44 används uttrycket *särskilda föreskrifter*, ett uttryck som numera har ersatts i 8 kap. 41 § 2 st. ABL med begreppet *anvisningar*. Begreppet anvisning har ett brett omfång, synnerligen i koncernrättsliga sammanhang där det gärna används i följd med "(...) från bolagsstämman eller annat bolagsorgan".⁸³ Av lagrummet framgår att en företrädare för bolaget inte får företa en anvisning från stämman eller annat bolagsorgan som strider mot ABL, ÅRL eller bolagsordningen. Detta utesluter dock inte att anvisningen kan komma från annan part än genom stämman.

I andra sammanhang förekommer begreppen *aktieägardirektiv*, *ägardirektiv* eller bara *direktiv*. Dessa kan i sitt sammanhang ofta likställas med stämmodirektiv, instruktioner eller beslut. Även uttrycket rekommendation från stämman förekommer.⁸⁴ Det föreligger således en viss terminologisk förvirring i detta sammanhang, varför en utredning – eller upplysning – av begreppen kan vara nödvändigt. Begreppet *föreskrift* kan lätt uppfattas som en tvingande lagreglering från myndighet exempelvis, vid ett första påseende. Åhman antyder att begreppet "föreskrift" kan vara avfattat i imperativform, det vill säga en form av befallning, för att utgöra en föreskrift i aktiebolagsrättslig mening.⁸⁵ Så är dock inte fallet. Bolagsföreträdare är skyldiga att följa gällande stämmobeslut, tillika föreskrifter, alldeles oavsett hur den har förmedlats rent språkligt, menar Åhman.⁸⁶ En hållning som både Stattin och Åhman uppfattar som korrekt.

Enligt Stattin förekommer även de så kallade formlösa anvisningarna. Det vore nämligen en grov missuppfattning att anta att företagsstyrningen alltid sker på det sätt som lagstiftaren tänkt sig. I praktiken, menar Stattin, sker en stor del av bolagsstyrningen genom helt formlösa anvisningar från moderbolaget, aktieägare eller annan. Man skulle kunna urskilja två olika förfarande där den ena sker genom "yttre" påverkan och uppfattas som icke-bindande för bolagsledningen att verkställa. Den andra är genom skriftliga instruktioner, anvisningar, manualer etcetera som i regel uppfattas som bindande för bolagsledningen att vidta. Huvudsaken är att beslut som tillkommit utanför stämman skall betraktas som

---

⁸³ Stattin s. 128

⁸⁴ Ibid. s. 128

⁸⁵ Åhman s.727

⁸⁶ Ibid. s. 727

informella och obehöriga men innebär inte nödvändigtvis en orimlighet för bolagsledningen att vidta.⁸⁷

Det nämnda är sannolikt enbart variationer av begrepp, som överordnade ålägger underordnade att vidta. Exempelvis ett beslut eller en instruktion att avstå från något vid sidan av de allmänna föreskrifterna som upp bärs av ABL och bolagsordningen. Begreppet *anvisning* kan betraktas som mer generellt och allomfattande, t o m en anvisning som kan vara utfärdad av obehörig och därmed ifrågasättas om den kan verkställas av förvaltningsorganen. *Bolagsstämмоanvisning* däremot torde enbart vara utfärdad av en behörig stämma, denne bör vara autentisk till sin form och därmed riktig för underordnade att verkställa. Precis som Stattin begränsar sig till att använda uttrycken *bolagsstämмоanvisning* och *anvisning*, begränsar även jag mig i uppsatsen till dessa.

Man gör i det följande en klar distinktion på anvisningar som lämnas av bolagsstämman till de underordnade organen, styrelse och verkställande direktör. Dessa har som regel tillkommit genom stämmobeslut och skall lyd av underordnade. Anvisningar utanför stämman däremot, som lämnas av olika intressenter till bolaget, exempelvis av aktieägare och borgenärer innebär som regel inte uppenbar lydnadsplikt av underordnade.⁸⁸ Detta är dock ett omdiskuterat förfarande.

3.3 Genom agerande på dotterbolags stämma

3.3.1 Moderbolags möjlighet att få stämma att besluta om en anvisning rörande styrelsens förvaltning

Genom moderbolagets inflytande i dotterbolagets stämma har moderbolagets ledning ett avgörande inflytande över styrelsens beslutsfattningar och angelägenheter i dotterbolaget.⁸⁹ Detta följer explicit av 7 kap. 8 § ABL där det bland annat anges att en aktieägare får rösta för samtliga aktier som denne

---

⁸⁷ Stattin s. 271-272

⁸⁸ Stattin s. 189, 244

⁸⁹ Ibid. s. 125, 292, Larsson s. 282, 7 kap. 1 § samt 40-41 § ABL

företräder på stämman, om inte annat föreskrivs i bolagsordningen.⁹⁰ Moderbolag som innehar röstmajoritet kan som regel genomdriva att bolagsstämman i dotterbolaget skall lämna specifika anvisningar huruvida förvaltningen i styrelsen skall bedrivas, förutsatt att anvisningen inte strider mot ABL eller bolagsordningen.⁹¹ Röstmajoriteten uppfyller även förutsättningen för att ett koncernförhållande ska bestå som, förutom ett avgörande inflytande, även medför förpliktelser och skyldigheter för moderbolagets ledning.

I 7 kap. 13 § samt 16 § ABL framgår att aktieägare med minst en tiondel av samtliga aktier kan begära att stämman skall samlas och kräva att ett ärende tas upp för behandling på stämman. Ärenden som bland annat kan avse hur styrelsens förvaltning skall skötas och handhas. Moderbolag som innehar över femtio procent av rösterna på dotterbolagets stämma kan således i hög utsträckning påverka styrelsens förvaltning i dotterbolaget genom att agera så att dotterbolagets stämma beslutar om en anvisning riktad till dotterbolagets styrelse. Detta speglar det tänka resultat som koncernbildningen medför för koncernbolagen. I nästa avsnitt redogörs styrelsens skyldighet att lyda anvisningar som stadgas i ABL.

3.3.2 Styrelsens skyldighet att följa anvisningar från bolagets stämma enligt 8 kap. 41 § 2 st. ABL e contrario

Som uttrycks i ABL skall styrelsen som bolagsföreträdare följa de anvisningar som ges från bolagsstämman, en delvis oskriven efterrättelseskyldighet eller lydnaplikt för styrelsen. Detta framgår av 8 kap. 41 § 2 st. ABL. Denna anvisningsrätt, med korresponderad lydnaplikt, anses vara etablerad redan i ABL 44, vilken därefter genomgått mindre förändringar till efterföljande lagstiftning.⁹² Beslutet gäller främst i frågor där styrelsen har en rent förvaltande funktion i bolaget. Sådana anvisningar kan stadgas i bolagsordningen efter beslut om ändring av denna eller beslutas av stämman i form av en stämmananvisning. Ett problem som sedermera kan uppstå för styrelsen är att de utgivna anvisningarna i vissa avseende kan vara svåra att urskilja om de är skadliga anvisningar för bolaget (och/eller strider mot lagstiftning) mot en anvisning som avser stämma

---

⁹⁰ 7 kap. 8 § ABL

⁹¹ Borgström s. 97-102, Stattin bl.a. s. 211-212

⁹² Stattin s. 201

överens med bolagsintresset. Ett scenario som torde vara svåra för styrelsen att urskilja är i synnerhet om anvisningen avser strida mot bolagets intresse eller om ett bolagsorgans funktion riskerar inskränkas av stämmans anvisning.⁹³ Mer om detta nedan.

Bestämmelserna gällande anvisningsrätten och lydnadsplikten är mellan de olika utgåvorna av aktiebolagslagen snarlika. Att underordnade förvaltningsorgan skall lyda överordnade organ är i stort sett densamma. Möjligtvis har nuvarande ABL fått en mer snäv formulering, i synnerhet sett till de språkliga och materiella delarna, något som inte uppfattas inverka på den konstituerade lydnadsplikten. Styrelsen som förvaltningsorgan har helt enkelt skyldigheten att vidta de stämmobeslut som fattas under förutsättning att de är lagenliga. Skulle anvisningen strida mot ABL får den i princip inte verkställas, såvida inte en aktieägarskyddsregel trätt i kraft med samtycke från aktieägarna eller att en klanderpreskription inträtt. Aktieägarskyddsregler blir först aktuella då dotterbolaget inte är helägt av moderbolaget.

Föreskrifter och anvisningar från stämman är således att betrakta som förpliktelser som styrelsen är tvungen att vidta under förutsättningarna.⁹⁴ Men för att det ska röra sig om en anvisning, i rättslig mening, krävs att det gäller ett förhållande som styrelsen även är behörig att påverka och verkställa, menar Stattin.⁹⁵ En bolagetsföreträdare kan givetvis inte tillämpa anvisningar som denne är oförmögen att verkställa. Exempelvis regler om straffrättsliga regleringar eller regler i strid med vedertagna normer och seder i bolagsrättsliga sammanhang. Anvisningen skall rimligen falla inom ramen för styrelsens kompetens, och i situationer där det rör sig om tredje man, falla inom styrelsens behörighet och befogenhet att företa rättshandlingen mot tredje man. Något som styrelsen normalt sett innehar. Ofta diskuterat gällande anvisningsrätten från stämman till styrelsen är hur ingående reglerad den får vara. Allt för strikta och återkommande anvisningar från stämman till styrelsen kan lätt uppfattas som en inskränkning av

---

⁹³ Åhman s. 604, Stattin s. 201

⁹⁴ Stattin s. 199

⁹⁵ Ibid. s. 200

styrelsens beslutskompetens, något som både Åhman och Stattin konsekvent vidmakthåller.⁹⁶ Jag återkommer till detta resonemang nedan.

Både Åhman och Stattin omnämner den så kallade omnipotensteorin som anses vara en bidragande effekt vid tillkomsten av 8 kap. 41 § 2 st. ABL.⁹⁷ Innebärande att stämman är omnipotent, ”allsmäktig”, att företa och besluta i förvaltningsfrågor på styrelsenivå. Den svenska lagstiftningen bygger i stor utsträckning på ett hierarkiskt förhållningssätt vilken härstammar från omnipotensdoktrinen.⁹⁸ Motsatsen, som återfinns i paritetsdoktrinen, är en principiell motpol till omnipotensdoktrinen som istället skulle innebära att bolagsorganen betraktas som likställda gentemot varandra i bolaget. Dessa teorier utvecklas inte djupgående i kontexten. Omnipotensdoktrinen som är den äldre av de två doktrinerna förklaras med att den ger uttryck för en mer ekonomisk och effektiv allokering av beslutsmakten i bolaget.⁹⁹ Enligt omnipotensteorin som kommer till uttryck i aktiebolagslagen är bolagstämman det högsta beslutande omnipotenta bolagsorganet. Enligt teorin borde stämman inneha en klar möjlighet att lämna bindande föreskrifter och anvisningar till bolagsledningen gällande förvaltningsfrågor.¹⁰⁰

Det bör rimligtvis skiljas mellan två olika typer av anvisningar eller verkställighetsföreskrifter från bolagsstämman, menar Åhman.¹⁰¹ En första typ avser åtgärder som ligger inom stämmans legala beslutsområde. Detta kan exempelvis vara att stämman med anledning av en beslutad ändring i bolagsordningen eller kapitalhöjning lämnar anvisningar till styrelsen om hur detta skall verkställas. Den andra typen av anvisningar som stämman lämnar är sådana som inskränker styrelsens förvaltning.¹⁰² Ett uppenbart sådant förfarande är då stämman lämnar någon form av direktiv till styrelsen inför ett affärsbeslut. Ett beslut som egentligen åligger styrelsen område. Åhman redogör för att det är väsentligt att skilja dessa två förfarandena ifrån varandra.¹⁰³ I det första fallet

---

⁹⁶ Åhman s. 604, Stattin s. 199-200, (jmf. 8 kap. 41 § 2 st. med 8 kap. 35§ 2 st. 2 men.)

⁹⁷ Stattin s. 199, Åhman s. 601

⁹⁸ Stattin s. 84, 199, Åhman s. 720

⁹⁹ Stattin s. 84

¹⁰⁰ Åhman s. 720

¹⁰¹ Ibid.

¹⁰² Ibid. s.720 f.

¹⁰³ Ibid. s. 600 f.f.

handlar styrelsen utanför sitt förvaltningsområde och därmed utanför ramen för sin legala behörighet. Styrelsens behörighet och befogenhet att vidta åtgärder inom stämmans legala beslutsområde följer i regel av föreskrifter från stämman. I det senare fallet, där stämman ger direktiv i en förvaltningsfråga till styrelsen, handlar styrelsen inom ramen för sin legala behörighet men begränsas istället av stämmans direktiv.¹⁰⁴ En distinktion som är nämnvärd i ett bolag- och koncernrättsligt sammanhang beträffande styrelsens skyldigheter att följa anvisningar från stämman.

Sammantaget visar avsnittet att moderbolaget har goda möjligheter att styra dotterbolagets styrelse genom att agera på dotterbolagets stämman och få stämman att besluta om en stämmananvisning till styrelsen. Detta kan ske under olika omständigheter för bolagen, där styrelsens kompetensomfång är olika till omfattningen och även kan begränsas av stämman och 8 kap. 41 § 2 st. ABL. Inskränkningen i ABL med avseende på lydnadsplikten för styrelsen kommer jag nu att behandla vidare i nästa avsnitt.

3.3.3 Inskränkningar i lydnadsplikten på grund av bestämmelser i ABL, tillämplig lag om årsredovisning och bolagsordningen

I både ABL 44, ABL 75 och i aktuell ABL har lagstiftningen stadgat att styrelsen eller annan bolagsföreträdare inte får följa anvisningar som strider mot aktiebolagslagen, lag om årsredovisning och bolagsordning.¹⁰⁵ Enligt förarbetena kan bolagsstämmananvisning som inte tillkommit i behörig ordning eller antas strida mot denna lagstiftning klandras och beslutet ska då upphävas eller ändras. Styrelsen får således inte efterkomma föreskrifter från stämman eller annat bolagsorgan om dessa står i strid med bolagsordningen och därav skall uppfattas som ett ogiltigt beslut. Ett beslut kan även klandras om det skulle vara formellt eller materiellt felaktigt, exempelvis i fråga om tillkomstsättet och därmed strider mot aktiebolagslagen eller bolagsordningen.¹⁰⁶ Förarbetena reglerar endast bolagsorganens skyldigheter till bolaget. Huruvida anställda i bolaget som inte intar en formell organställning i bolaget skall efterträta sig anvisningar framgår

---

¹⁰⁴ Ibid. s. 720-721

¹⁰⁵ Prop. 75:103 s. 382, Stattin s. 201

¹⁰⁶ Prop. 75:103 s. 413, Åhman s.735

följaktligen inte. Dessa bör istället regleras av allmänna rättsregler.¹⁰⁷ Proposition till ABL 75 är principiellt liktydig med senare utgivna propositioner på området.

Vad en stridande handling egentligen innebär är möjligen inte helt klarlagt. Det vore givetvis allt för omfattande att förklara alla handlingar som faller utanför ramen för aktuell lagstiftningen som stridande handlingar, menar Stattin.¹⁰⁸ Det skulle helt enkelt strida mot lagens systematik om inskränkningarna i 8 kap. 41 § 2 st. ABL skulle ha en vidare omfattning än lagens övriga regler. Å andra sidan uppfattas det som allmänt accepterat med undantag som att aktieägarna skyddas genom att styrelsen godtar beslut från stämman som innebär överträdelse av lag. Innehar moderbolaget ett hundra procentigt ägande på dotterbolagets stämma behöver moderbolaget inte ta hänsyn till minoritetsskyddsregler. Detta framgår delvis av 7 kap. 26 § ABL.

Någon motsvarighet - beträffande överträdelse av lagen - för att skydda borgenärer eller tredje man föreligger dock inte, enligt Stattin. Anvisningar som följaktligen skulle strida mot lagstiftning och avser skydda borgenär eller tredje man får således inte samma möjligheter som aktieägareminoriteter. Det är uppenbarligen lättare att kringgå regelverket då det gäller att skydda aktieägarna än andra parter, om detta även torde innefatta moderbolaget är oklart. Med det sagt, föreligger det givetvis en bred gradering av huruvida överträdelsen beaktas med avseende på att skydda aktieägares intressen. I samtliga avseenden är det som regel slutligen stämman som avgör om en anvisning skall betraktas som en nullitet, det vill säga betydelslös i bolagssammanhanget, eller möjlig att klandra. Även andra felaktigheter kan på motsvarande sätt avgöras av stämman.¹⁰⁹

Styrelsen ansvarar även för att i särskilda situationer - och uppbär även en skyldighet - att inte följa anvisningar lämnade av stämman som antas kunna skada bolaget. Något som även framgår av förarbeten att styrelsen inte kan tvingas vidta handlingar som anses kunna skada bolagets verksamhet.¹¹⁰ Om styrelsen efter en utförlig och försvarlig prövning finner att en stämmananvisning innebär eller kan innebära en skada för bolaget och därmed underlåter att företa

---

¹⁰⁷ Prop. 75: 103 s. 383

¹⁰⁸ Stattin s. 203

¹⁰⁹ Ibid. s. 204

¹¹⁰ Prop. 75:103 s. 382

stämmananvisningen, menar Nial att styrelsen inte kan hållas skadeståndsansvarig för den skada som eventuellt följt av att beslutet inte verkställts.¹¹¹ Stämman kan självfallet hävda sin överordnade omnipotens och entlediga en ”olydig” styrelse, men kommer sannolikt istället att beakta styrelsens agerande och anpassa anvisningen därefter. Styrelsens prövar anvisningar enligt gällande regelverk och skall underlåta att verkställa dessa om de strider mot ABL, tillämplig lag om årsredovisning eller bolagsordningen. Detta kan medföra påtagliga begränsningar i moderbolagets anvisningsrätt till styrelseorganet.

Bolagsordningen som kompletterar ABL och innehåller bolagsspecifika regleringar kan bland annat föreskriva om avvikelser i organisationsmönstret och förhållanden mellan bolagsorganen. Den kan även innehålla föreskrifter för huruvida stämman ges möjligheter att diktera anvisningar till styrelsen och det så kallade verksamhetsföremålet, vanligtvis att frambringa vinst åt ägarna.¹¹² Innehållet specificeras i 3 kap. ABL. Som stadgas i 8 kap. 41 § 2 st. ABL får styrelsen inte lyda anvisningar som strider mot bolagsordningen, och där innefattade samtliga dessa områden.¹¹³ Bolag är vanligtvis även skyldiga att upprätta en årsredovisning, enligt ÅRL. För moderbolag gäller som regel att upprätta en motsvarande koncernredovisning med samtliga ingående koncernbolag.¹¹⁴ Syftet med koncernredovisningen är att utomstående intressenter skall förses med relevant information för att kunna bedöma denna som ekonomisk enhet.¹¹⁵ Styrelsens lydnadsplikt får, likt ABL och bolagsordningen, inte inskränka möjligheten att upprätta en fullgod årsredovisning, såväl för det enskilda bolaget som koncernbolaget. En möjlig inskränkning från moderbolaget agerande i dotterbolaget styrelse.

Moderbolags inflytande i dotterbolags styrelsefunktion genom bolagstämman uppfattas enlighet rättskällorna som en självklar utgångspunkt för koncernstyrning. Detta förutsätter dock att anvisningarna inte inskränker på ABL, bolagsordningens stadgade föreskrifter samt ÅRL för att kunna verkställas på behörig väg. Nämnvärda inskränkningar i dotterbolags styrelse och

---

¹¹¹ Nial s. 343

¹¹² Stattin s. 205, Åhman avs. 8.3.7

¹¹³ Stattin s. 205-206

¹¹⁴ Kedner & Svenberg s. 31

¹¹⁵ Ibid. s. 28

förvaltningsfunktioner kan annars utgöra grund till att styrelsen inte legalt kan vidta stämmans avisningar. Avvikelser kan dock förekomma från detta bestämda anvisningsförfarande, exempelvis för att skydda aktieägare. I nästa avsnitt behandlas inskränkningar med hänsyn till bolagets intresse som fått ett avskilt avsnitt med anledning av dess något större omfattning i sammanhanget.

3.3.4 Inskränkningar på grund av hänsyn till bolagets intresse

Redan i 92 § ABL 44 framgick att bolagsföreträdare inte är skyldiga att hörsamma anvisningar från bolagsstämman som ”icke var gällande” då de stred mot aktiebolagslag eller bolagsordning. I en bisats i samma paragraf framgår även andra undantag från styrelsens lydnadsplikt. Att bolagsföreträdare skall underlåta föreskrifter från stämman avseende förvaltningen av bolagets angelägenheter, om ett verkställande av föreskriften, enligt styrelsen, innebar ett uppenbart åsidosättande av bolagets intresse.¹¹⁶ Detta innebär följaktligen att styrelsens skall, eller borde, granska stämmans beslut, och frånga sin lydnadsplikt om beslutet uppenbart åsidosatte bolagets intresse.¹¹⁷ Även i propositionen till ABL 75 framgår att styrelsen som bolagsföreträdare inte får verkställa stämmans beslut ”om sådan åtgärd avseende förvaltningen av bolagets angelägenheter, vars verkställighet styrelsen finner innebär ett uppenbart åsidosättande av bolagets intressen”¹¹⁸

För att överträdelse av bolagets intresse ska uppstå måste följaktligen agerandet antas kunna skada bolagets intresse. Ett bolags intresse skulle kunna definieras som aktieägarnas intresse, en uppfattning som både Andersen och Stattin instämmer till.¹¹⁹ Enligt Stattin är viktiga aspekter för diskussionen dels hur bolagets intresse påverkas av inskränkningar i anvisningsrätten, och dels om en sådan inskränkning fortfarande kan göras gällande mot bolagets förvaltningsorgan.¹²⁰ För att uppfylla bolagets intresse är det väsentligt att

---

¹¹⁶ Åhman s. 745

¹¹⁷ Ibid. s 745 f., SOU 1941:9 s. 347

¹¹⁸ Prop. 75: 103 s. 382

¹¹⁹ Stattin s. 214, Andersen s. 477, Moberg s. 37

¹²⁰ Stattin s. 213

bolagsledningen bedriver en förvaltning som är i balans med både aktieägares och borgenärers intressen i bolaget.¹²¹

För att uttrycket bolagets intresse skall vara överkomligt bör det antas innefatta samtliga aktieägares hypotetiska intresse i bolagets angelägenheter, menar Stattin.¹²² Aktieägarnas intresse är oftast att bolagets vinst maximeras, om bolagsordningen så föreskriver. Ett annat sätt att närma sig uttrycket skulle kunna vara att ta hjälp av skadeståndsreglerna i 29 kap. 1 § ABL, där styrelseledamöter bär ansvar gentemot bolaget, aktieägare och annan.¹²³ Om vi utgår ifrån detta lagrum innebär bolagets intresse att åtgärder eller underlåtelser som ger upphov till skada för bolagsledningen, aktieägare eller annan väsentligt skulle strida mot bolagets intresse och därmed inte får verkställas. Handlingar som inte faller inom ramen för detta syfte bör rimligen uppfattas som handlingar utanför bolagets intresse, menar Stattin.¹²⁴ Formellt är det stämman, men även styrelsen kan i förekommande fall avgöra om beslutet är i strid med bolagets intresse.¹²⁵ Stämman präglas genom aktieägarna. Styrelsen får inte verkställa eller underlåta anvisningar i strid med bolagets intresse och agera i frågor som riskerar medföra skada för bolaget intresse. Detta återspeglar aktieägarnas gemensamma intresse i bolaget och kan tolkas som det mest primära för bolagets verksamhetsutövning.¹²⁶

Åhman likställer bolagets intresse med bolagets *vilja*, en vilja som normalt torde sammanfalla med stämmans intressen.¹²⁷ Bolagets vilja är således att likställa med de uppfattningar som finns inom stämman, representerade genom företrädare som styrelsen och VD. Skulle skilda viljor uppstå mellan bolagsorganen är det som regel det högsta organet som avgör. Rättshandlingar som strider mot bolagets intresse och vilja kan, men behöver nödvändigtvis inte vara, ett befogenhetsöverskridande agerande.¹²⁸ För att ett sådant agerande skall anses vara befogenhetsöverskridande bedöms utifrån huruvida styrelsen handlade i det specifika fallet samt omständigheterna i övrigt. Ett rekvisit som normalt uppfylls

---

¹²¹ Moberg s. 36

¹²² Stattin s. 214

¹²³ Ibid. s. 214

¹²⁴ Ibid. s. 214

¹²⁵ Moberg s. 38

¹²⁶ Stattin s. 214 f.

¹²⁷ Åhman s. 199, 808

¹²⁸ Ibid. s. 200

när styrelsen uppenbart undvikit från sina delegerade åtaganden. Först under en sådana omständigheter är det fråga om åsidosättande av bolagets intresse. Beträffande borgenärskyddsregler och ledningens ansvar att följa bolagets intresse har lagstiftarna försökt framställa en väl avvägd balans mellan aktieägare och borgenärernas intressen, precis som Moberg tidigare anförde.

Även Nerep och Samuelsson diskuterar vikten av att ett bolagsstämmobeslut eller anvisning som strider mot bolagets intresse inte får verkställas. Styrelsen skall inte följa föreskrifter från stämman om verkställandet av en sådan åtgärd, med avseende på bolagets förvaltning och angelägenheter enligt styrelsen, innebär ett uppenbart åsidosättande av bolagets intressen. Av förarbetena till ABL 75 följer dessutom att ett skadliga beslut ”praktiskt taget alltid” skulle stå i strid med generalklausulerna i 7 kap. 47 § samt 8 kap. 41 § ABL.¹²⁹

Om styrelsen uppsåtligt eller av oaktsamhet föranleder eller underlåter att försöka hindra eller väcka klandertalan mot ett bolagsstämmobeslut eller anvisning som uppenbart avser skada bolaget kan denna hållas ansvarig enligt 29 kap. 1 § ABL. Den potentiella skadan skall vara uppenbar för att vårdslöshet eller oaktsamhet mot bolaget skall föreligga. Ett uppenbarhetsrekvisit som motverkar styrelsens hindrande av stämmans beslut. I förarbetena betonas att styrelsen inte är skyldig att verkställa beslut där bolaget riskerar utsättas för skada.¹³⁰ Nerep och Samuelsson menar att detta vanligtvis gäller beslut från stämman som är i strid med verksamhetsföremålet och bolagssyftet, eller helt enkelt omöjligt att genomföra. Det föreligger även en prövningsskyldighet och ansvar hos styrelsen att ta hänsyn till övriga parter intressen i bolaget gällande beslutet.¹³¹

Bolagets intresse skall vara nära anknutet till syftet med bolagsverksamheten. I alla sina förehavanden som sker för bolagets räkning är de representerade bolagsföreträdarna förpliktade att iaktta sådan omsorg och försiktighet som krävs för att uppfylla bolagets intresse och därmed bolagssyftet.¹³² I detta avseende är doktrin och förarbete liktydig. För att detta skall uppfyllas gäller, likt andra inskränkningar, att styrelsen inte kan vidta anvisningar från stämman som

---

¹²⁹ Nerep & Samuelsson, avs. 8:41

¹³⁰ Prop. 1975:103, Prop. 2004/05: 85

¹³¹ Nerep & Samuelsson, avs. 8:41

¹³² Åhman s. 199

uppenbart strider mot bolagets intresse. Förutom 8 kap. 41 § 2 st. ABL som föreskriver förbud för bolagsföreträdare att följa anvisningar som strider mot ABL, tillämplig lag om årsredovisning och bolagsordningen föreligger alltså även ett förbud mot att anta anvisningar som uppenbart strider mot bolagets intresse.¹³³ Tillsammans med verksamhetsföremålet är detta således väsentliga delar i bolaget organisation. Styrelsen representerar stämman, som representerar aktieägarna och i detta avseende representerar moderbolagets intressen i dotterbolagets verksamhet. Härnäst redogörs för några av styrelseorganets funktionella inskränkningar.

3.3.5 Inskränkning på grund av styrelsens förvaltningsfunktion

Styrelseorganet som tillsätts av stämman regleras i huvudsak genom 8 kap. 4 § ABL. Här föreskrivs dennes huvuduppgifter. Vid sidan av detta lagrum kan styrelsens kompetens att företräda bolaget även regleras av moderbolaget genom stämman och bolagsordningen. Vid avgränsning för hur detaljstyrd anvisningarna från stämman får vara citeras ofta ett uttalande från propositionen till 8 kap. 41 § ABL innebärande att stämman inte genom anvisningar ”(...) får styra bolagsledningens förvaltning i sådan utsträckning att styrelsen förlorar sin ställning som ansvarig handhavare av förvaltningen.”¹³⁴

Enligt förarbetena får stämman följaktligen inte utnyttja sin omnipotens att lämna anvisningar på ett sådant sätt så att styrelsens ställning som självständigt förvaltningsorgan, enligt ABL och funktionsreglerna inskränks.¹³⁵ Förarbetena lämnar dock inte någon djupare förklaring av vad ett sådant intrång i styrelsens förvaltning egentligen skulle, mer än om det strider mot lagstiftning och stadga. En tolkning är att moderbolaget genom stämman inte kan avge anvisningar i förvaltningsfrågor som egentligen ankommer på styrelsens kompetens- och ansvarsområde, enligt 8 kap. 4 § ABL. Detta torde ändå inte hindra stämman från att lämna bindande direktiv till styrelsen, vilket kanske bör höra till undantagsfallen. Det hör nämligen inte till lagstiftningens avsikter att stämman inkräktar på styrelsens förvaltning. Åtminstone inte i allt för omfattade

---

¹³³ Dotevall s. 277, Stattin s. 220 f, (Kedner, Roos & Skog s. 261)

¹³⁴ Prop. 75:103 s. 236, Stattin s. 220,

¹³⁵ Stattin s. 220, Nial s. 329

utsträckning. Enligt förarbetena framgår även en motsatt uppfattning; att styrelsen ibland tenderar att inkräkta på stämmans exklusiva område och bolagsstämmosammanträden istället uppfattas som en överdriven formalitet för organen.¹³⁶ Aktieägare kan dessutom se sitt innehav som en ren kapitalplacering, och har inget större intresse i förvaltningen mer än att bolagets verksamhetsföremål fullföljs. Detta torde dock inte tillhöra till moderbolagets avsikter med koncernbildningen.

Beträffande lydnessplikten utgår Nial enligt följande: Styrelsen måste rätta sig efter stämmans anvisning gällande enstaka åtgärder i bolaget. Detta kan exempelvis handla om ingående avtal med tredje part eller åtgärder som inte faller inom bolagets normala förvaltningsverksamhet som upptagande av obligationslån eller försäljning av fast egendom. Däremot måste styrelsen inte ha stämmans samtycke till att besluta i ofta förekommande åtgärder som är av mindre omfattning i förhållande till bolagets totala verksamhet. Exempelvis inköp och försäljning inom bolagets verksamhetsområde, anställning av personal etcetera. Skulle styrelsen trots anvisningar från stämman ingå sådana avtal, torde de enligt Nial, anses giltiga och bindande för bolaget oavsett tredjeparts goda eller onda tro till avtalets ingående.¹³⁷

Diskussioner gällande styrelsens funktion i bolaget har förts där det centrala är att se hur moderbolaget, genom stämman, kan påverka styrelsen. Praxis på detta område är förhållandevis smalt och huvudsakligen återfinns enbart ett från den senaste tiden. Mål NJA 1960 s. 698 rörde klander av ett bolagsstämmobeslut där stämman undandragit sig att i saklig och behörig ordning pröva verkställande direktörers löneförmåner.¹³⁸ Målet diskuterar huruvida styrelsen eller stämman kan vara behöriga att klandra respektive pröva ett sådant beslut, beträffande VD:s löneförmåner. Hovrättens fastslår slutligen Regeringsrätten dom att en extra bolagsstämma skall bifallas.

Styrelsens förvaltande funktion i bolaget skall, i relativt strikt mening, hålla sig inom ramen för lagstiftning och det handlingsutrymme som delegeras från stämman. Agerande utanför denna ”ram” torde vara otillåtet, såvida inte

---

¹³⁶ Prop. 75:103 s. 236

¹³⁷ Rohde, Nial s. 338

¹³⁸ Stattin s. 229, NJA 1960 s. 698

omständigheterna särskilt medger ett sådant agerande, i synnerhet för att tillgodose bolagets intressen. Moderbolags möjlighet att vända sig till dotterbolags styrelse genom stämman med anvisningar torde rimligtvis uppfattas som en normal företeelse i koncerner. Huruvida anvisningen utgör ett givet underlag för styrelsens förvaltningsbeslut med avseende på styrelsens kompetensområde kan dock uppfattas som omtvistat och skilja sig från mellan bolagen, då styrelsen även måste förhålla sig andra faktorer.

3.3.6 Koncernchefen som bolagsstämma

Koncernchefens kompetens- och förvaltningsområde är rimligtvis likartad med en vanlig reglerad VD:s. Denne avser sköta den löpande förvaltningen i bolaget enligt styrelsens riktlinjer och anvisningar, vilket framgår av 8 kap. 29 § 1 men. ABL. Enligt 8 kap. 36 § får den verkställande direktören ”alltid företräda bolaget och teckna dess firma” enligt förordningar från styrelsen. Detta kan bland annat innebära att koncernchefen skall företräda moderbolagets intressen på dotterbolagets stämma. Därigenom lämnar koncernchefen anvisningar till dotterbolagets styrelse som förväntas verkställas i dotterbolaget. Om det föreligger minoritetsaktieägare i dotterbolaget måste moderbolaget ta hänsyn till dessa vid kommande beslutsfattningar i stämman. Är dotterbolaget istället helägt föreligger inget nödvändigt hänsynstagande mot minoriteten, utan koncernchefen torde istället direkt kunna lämna anvisningar till dotterbolagets förvaltning, så som ”bolagsstämma”. Härnäst diskuteras anvisningar som lämnas utanför stämman.

3.4 Genom agerande utanför bolagets stämma

För att bredda begreppet stämмоanvisning till att gälla även uttalanden från andra intressenter till bolaget aktualiseras uttrycket *anvisning utanför bolagsstämman*. Det gemensamma för samtliga utomstående parter är att dessa inte har någon direkt ställning i bolaget, formellt sett är det endast bolagsstämman som kan lämna bindande anvisningar. Vilket kan utläsas ut 8 kap. 41 § ABL. Utgångspunkten för denna form av anvisning är att utomstående anvisningar som regel inte får verkställas, men om de gör det, kan det medföra att utgivaren kan hållas skadeståndsansvarig enligt 29 kap. ABL analogivis, om skada för bolaget uppkommer.

Anvisningar utanför stämman till dotterbolags förvaltningsorgan kan bland annat komma ifrån en aktieägare inräknat moderbolaget, borgenär eller annan intressent med avtal i bolaget som lämnar anvisningar för huruvida styrelsen ska vidta eller underlåta ett agerande i bolaget.¹³⁹ Det kan även röra sig om bolaget och dess aktieägare, som avtalar med annan för att få igenom anvisningar i styrelseorganet. Typiskt sådant förfarande är genom aktieägaravtal. Ytterligare ett tillvägagångssätt att påverka styrelseorganet utanför stämman kan vara genom social påverkan på styrelseorganet.¹⁴⁰ I detta avseende aktualiseras om moderbolaget kan utfärda anvisningar utanför dotterbolagets stämma, något som formellt sker genom stämмоanvisningar. Det väsentliga att diskutera blir således om moderbolaget kan lämna bindande anvisningar till styrelsen utanför stämman.

Anledningen till att ge anvisningar utanför stämman torde uppfattas som självklar: att informellt påverka bolagets beslutsfattningar, i synnerhet om bolaget har ett annat intresse i frågan. I lag stadgas bolagsorganens inbördes ställning och kompetensområde, dock utan reglering för hur anvisningar utanför stämman rimligen torde kunna bifallas i bolagsstyrelsen.¹⁴¹

I praktiken är det vanligt att styrelsen informellt förankrar viktiga beslut i bolagets angelägenheter hos majoritetsaktieägarna innan den verkställs. Detta innebär att moderbolaget kan lämna direktiv direkt till styrelsen utanför bolagsstämman,

---

¹³⁹ Stattin s. 244

¹⁴⁰ Ibid. s. 129, 244

¹⁴¹ Ibid. s. 246

enligt Åhman.¹⁴² Ett sådant förfarande från moderbolaget kan i vanliga fall utgöra det avgörande bestämmandet över styrelsens handlingsförfarande. Styrelsen vill samtidigt ofta uppfylla stämmans önskan på bästa möjliga sätt. Det är följaktligen inte ovanligt att styrelseledamöter pratar direkt med moderbolaget ledning för vägledning i aktuella bolagsfrågor. Om inte annat, så vårdar styrelsen kontakten med den som innehar makten att även avsätta styrelsen.¹⁴³

I koncernrättsliga sammanhang uppfattas moderbolaget närmast obehindrat kunna lämna anvisningar och direktiv genom bolagsstämman i dotterbolaget för att därefter verkställas av förvaltningsorganen. Anvisningar utanför stämman kan däremot uttrycka sig annorlunda till form och förfarande. Rodhe anför emellertid uppfattningen att ledningen i moderbolaget obehindrat, och utanför dotterbolagets stämma och till och med styrelse, kan ge bindande anvisningar direkt till förvaltningsorgan.¹⁴⁴ Graden av självständighet hos dotterbolagets styrelseorgan kan således variera i stor utsträckning. Rodhe, menar att i en del fall integreras dotterbolagets verksamhet uttömmande i moderbolagets organisation, i andra fall använder man dotterbolagsformen medvetet för att skapa en självständig förvaltningsenhet. I båda fallen verkar man i praktiken inte nämnvärt bry sig om de formella rättsliga formerna.¹⁴⁵

Som anförts i detta kapitel uppfattar jag att det finns goda möjligheter för moderbolagets ledning att besluta i frågor som i efterhand får genomslag och kan verkställas av dotterbolagets styrelse. Betonande för att möjligheten skall infrias torde vara relationen och organisationsformen mellan moderbolagets ledning och dotterbolagets stämma respektive styrelseorgan. Anvisningar som sker genom stämman kan, men behöver nödvändigtvis inte, vara ett säkrare förfarande till moderbolagets inflytande. Anvisningar och beslut som uppfattas strida mot ABL, ÅRL, bolagsordningen eller väsentliga delar av dotterbolagets intressen ges normalt inget större utrymme för överläggning i styrelsen. I efterkommande kapitel framhävs istället möjligheter för moderbolaget att påverka dotterbolagets VD.

---

¹⁴² Åhman s. 722

¹⁴³ Åhman s. 722-723

¹⁴⁴ Andersen s. 141, Rodhe s. 294 f.

¹⁴⁵ Rodhe s. 295

4. Moderbolags möjligheter att påverka (styra) VD:s löpande förvaltning i dotterbolag

4.1 Inledning

Detta kapitel avser diskutera vilka möjligheter moderbolag har att utöva inflytande på dotterbolagets VD och dennes lagstadgade kompetensområde genom den löpande förvaltningen. Detta diskuteras dels genom stämman i dotterbolaget, dels genom direkta anvisningar till VD:n i dotterbolaget. Inledningsvis redogörs för begreppet *löpande förvaltning*, varefter moderbolags möjlighet att påverka dotterbolags VD genom stämman och utanför stämman diskuteras.

4.2 Några inledande ord om löpande förvaltning

I publika bolag skall en verkställande direktör utses av styrelsen. I situationer då denna inte utsetts, huvudsakligen i privata bolag, svarar styrelsen för hela bolagets förvaltning.¹⁴⁶ Den verkställande direktören är ett särskilt organ med i lagen tillförordnat kompetensområde och skyldigheter, vilken avser sköta den löpande förvaltningen på uppdrag av styrelsen, enligt 8 kap. 29 § ABL.¹⁴⁷ Den verkställande direktören har i princip alltid rätt att teckna bolagets firma, vilket framgår av 8 kap. 36 § ABL. Förvaltningen avser, som redogjorts för, åtgärder som inte tillfallit stämmans område. Den löpande förvaltningen avser åtgärder som styrelsen delegerat till VD:n. Förvaltningsuppgifterna är således uppdelade mellan VD:n och styrelsen i bolaget.¹⁴⁸

Kompetensområdet för den löpande förvaltningen som återfinns i 8 kap. ABL förväntas VD:n bland annat svara för den dagliga driften av verksamheten, utöva tillsyn av personal, sörja för att en lagenlig och lämplig bokföring upprättas samt

---

¹⁴⁶ Sandström s. 224, Åhman s. 565

¹⁴⁷ Johansson s. 121

¹⁴⁸ Åhman s. 565

tillse så att medelsförvaltningen utträttas på ett betryggande sätt. Beslutanderätten i förvaltningsfrågor begränsas i regel av styrelsens kompetensområde, till ovanligheterna hör att instruktioner även från stämman kan förekomma. Åtgärder som är av onormal form eller av särskild betydelse för bolagets verksamhet och storlek eller annan avvikande art, faller normalt inte inom den verkställande direktörens område, utan på styrelsens. Undantag är omständigheter som kräver att ärendet är angeläget och behandlas omgående, i sådana fall kan VD:n besluta och därefter snarast möjligt meddela styrelsen.¹⁴⁹

Den verkställande direktören anses vara en betydelsefull representant för bolagets verksamhet och innehar samtidigt en allsidig ställning i bolaget. Dennes förvaltningsområde stadgas, formuleras och kontrolleras regelbundet av den överordnade styrelsen i bolaget. Härnäst redogörs och diskuteras för vilka möjligheter som moderbolaget har att genom dotterbolagets stämma påverka VD:ns löpande förvaltning.

4.3 Genom agerande på dotterbolagets stämma

Ett centralt spørsmål i koncernsammanhang är om bolag kan avvika, och i så fall i vilken omfattning, från det i förväg bestämda funktionsfördelningsmönstret i bolaget. Görs en sådan avvikelse uppstår det från den legala funktionsfördelningen även en avvikelse från den faktiska funktionsfördelningen. En vanlig utgångspunkt för detta resonemang är att reglerna om bolagsorganen och relationen dem emellan, är tvingande och absoluta.¹⁵⁰ För att skapa ett regelverk som är fast, ändamålsenligt och organisationsinriktat i bolaget är detta nödvändigt och dessutom till gagn för samtliga parter i bolaget. Det finns dock möjligheter att avvika från den reglerade funktionsfördelningen i bolaget. Det kan ske genom en bolagsordningsbestämmelse, som beslutar därom. Ett beslut som enbart stämman kan behandla och vidta.¹⁵¹ I övrigt disponerar samtliga organ fritt, inom ramen för lagstiftning, för sina beslut- respektive förvaltningsområden i bolaget. I avsnittet diskuteras vilka möjligheter moderbolaget har att, genom stämman i dotterbolaget, lämna bindande anvisningar direkt till VD.

---

¹⁴⁹ Johansson s. 121, Sandström s. 225, Prop. 75:103 s. 375

¹⁵⁰ Åhman s. 594

¹⁵¹ Åhman s. 594 f.

Som tidigare anförts är stämman ”omnipotent” innebärande att underordnade förvaltningsorgan skall beakta utfärdade stämmoanvisningar. I synnerhet gäller det i de mest väsentliga affärsfrågorna, något som redan omnämndes i 1910 års ABL och ABL 44. Enligt omnipotensteorin innebär detta att stämman, som högsta beslutande organ, borde kunna befatta sig med samtliga beslut inom andra organs kompetensområde, teoretiskt sett även företräda bolagets verksamhet mot tredje man, något som torde vara olämpligt av rent praktiska skäl.¹⁵² Ett förfarande som skulle uppfattas strida mot lagens mening och anda gällande funktionsfördelningars syfte i bolaget. Åhman menar att stämman anses kunna lämna bindande direktiv till bolagsledningen i förvaltningsfrågor, vilket även skulle kunna innefatta VD:ns kompetensområde.¹⁵³ Om detta förekommer i realiteten torde tillhöra ovanligheterna, samt variera från bolag till bolag beroende på delegeringar och bolagsordningens stadga. VD:n är till trots ett organ som agerar på grundval av uttryckliga eller konkludent bemyndiganden innefattande en stor mängd delegationer och kompetens formellt ifrån styrelsen. Styrelsen erhåller i sin tur beslutsmakt från stämman.

Principiellt sett kan anvisningsrätt och lydnessplikt mellan moderbolag och dotterbolag i koncernen likställas med den mellan aktieägare och styrelsen i självständiga bolag.¹⁵⁴ Stattin menar att det inte finns något annat koncernrättsligt material i svensk rätt som kan ge upphov till en annan uppfattning på området. Av denna slutsats finns det olika koncernfunktioner, där koncernchefen, inte anses ha rätt att lämna anvisningar till dotterbolagets VD genom stämman. Om däremot koncernchefen erhållit uttrycklig behörighet från ledningen att företräda moderbolaget på dotterbolagets stämma och rösta för dess aktier, kan anvisningar som nyss beskrivits givetvis bli bindande för dotterbolagets VD. Vanligtvis är det utsedda koncernfunktioner som VD och bolagsföreträdare, och inte moderbolagets styrelse, som agerar på moderbolagets vägnar.¹⁵⁵ Stattin menar att det annars lätt uppkommer avvikelser i koncernen från det förutbestämde organisationsmönstret i aktiebolagen.

---

¹⁵² Ibid. s. 598

¹⁵³ Åhman bl.a. s. 594 f., 720 f.f.

¹⁵⁴ Stattin s. 311

¹⁵⁵ Ibid. s. 311

Då moderbolaget förfogar över samtliga röster i dotterbolaget stämman borde möjligheten till att påverka dotterbolagets VD avsevärt förenklas. Anvisningen kan då förväntas få omedelbar verkan utan hänsyn till exempelvis minoritetsskyddsregler. VD:n skall då uteslutande följa, inom ramen för lagstiftning, de anvisningar som lämnas från moderbolaget via stämman. I sådana situationer anses även beslutet kunna ersätta de formella stämmosammanträden, av rent praktiska skäl. I beslut som innebär skadliga följder för dotterbolagets verksamhet, borde moderbolagets ledning ansvarsfullt inta en förstående och beaktande ställning. I synnerhet om dotterbolagets VD påverkats av moderbolagets ledning genom beslut i stämman. Ett agerande som även har betydelse vid en senare eventuell ansvarsfriskrivning för parterna.

Om moderbolaget avser påverka VD:n i dotterbolaget uppfattas det enklaste tillvägagångssättet vara att först få medhåll och acceptans från stämman, förutsatt att det föreligger en minoritet i stämman. Om helägt, så borde moderbolagets ledning kunna likställas med dotterbolagets stämman. Föreligger samtycke i dotterbolagets stämman, torde möjligheten att därefter lämna bindande anvisningar till VD och dennes löpande förvaltning vara synnerligen goda. En hållning som förarbetena och doktrinen framstår som oreglerad och innebär en avvikelse från funktionsfördelningsreglerna enligt ABL. I synnerhet beträffande styrelsens funktion i bolaget. I nästkommande avsnitt behandlas vilka möjligheter som moderbolaget istället har att direkt rikta beslut och anvisningar till dotterbolagets VD.

4.4 Genom ett direkt agerande mot dotterbolagets VD

När jag närmare redogjort för anvisningar riktade till VD genom dotterbolagets stämman kan man även diskutera vilka möjligheterna är att lämna anvisningar direkt till dotterbolagets VD, utan att stämman eller styrelse involveras. Ur föregående avsnitt vill jag bekräfta att moderbolag genom dotterbolagets stämman kan, eller åtminstone har möjligheter, att avge sina intressen och anvisningar till VD:n. Men huruvida kan moderbolagets ledning avge anvisningar direkt till dotterbolagets VD och annan? En oreglerad form där styrelsen och stämmans legala kompetens i dotterbolagets förvaltning förbises, enligt Åhman och Stattin.

Detta kan framstå som att ABL:s stadgade funktionsfördelningsregler för bolagsorganen, urholkas och blir verkningslösa.

Hur kan anvisningar utanför stämman riktade mot VD utgöra bindande beslut för denne? Är förfarandet att betrakta som en informell stämmoanvisning kan den ändå uppfattas som giltig, menar Stattin. Huruvida en anvisning uppkommit får denna motsvarande rättsföljd som en stämmoanvisning, förutsatt att den kan betraktas som en stämmoanvisning.¹⁵⁶ Ett formlöst förfarande för stämmoanvisningen där de materiella reglerna likväl gäller. Mer om detta nedan.

Om stämmoanvisningen skall tillåtas avgörs utifrån dels formella, dels materiella regler. De formella reglerna framgår direkt av 7 kap. ABL och avser hur en anvisning uppkommer. De materiella reglerna följer av 8 kap. 41 § 2 st. ABL, bolagsordningen samt allmänna inskränkningar i anvisningsrätten. En anvisning utanför stämman som medför samma rättsföljder som en ”vanlig” stämmoanvisning, borde tillämpa de materiella reglerna om stämmoanvisningar. Dessa utreds om de kan betraktas som en stämmoanvisning för att därefter avgöras om de kan bli bindande för bolagets organ att vidta. I detta fall VD. Materiellt innehåll i formellt bindande anvisningar prövas således som en stämmoanvisning, medan det materiella innehållet i icke-bindande anvisningar möjligtvis får uppfattas som bolagsledningens ansvar att kontrollera.¹⁵⁷

Unger diskuterar utifrån koncernchefens ställning i moderbolagets och dennes möjligheter att påverka VD:n. Enligt Unger följer dotterbolagets VD vanligtvis råd och rekommendationer från sina medarbetare och så även från koncernchefen vilket inte uppfattas som något ovanligt, utan kan istället vara en bra vägledning för bolaget och för VD:n. Trots att det yttersta beslutet formellt åvilar dotterbolagets VD räknar denne starkt med att kunna förlora sitt arbete om denne inte följer koncernchefens instruktioner, enligt Unger. Dotterbolagets VD har även andra intresser att ta hänsyn till än enbart vad koncernchefen beslutar. Dotterbolagets anställda, borgenärer, samhället och andra aktieägare, vilka ofta undanträns i diskussionen för styrning i koncernen.¹⁵⁸

---

¹⁵⁶ Stattin s. 244 f.

¹⁵⁷ Ibid. s. 246

¹⁵⁸ Unger s. 21

Unger menar att dotterbolagets VD inte alltid är skyldig att lyda direktiv från koncernchefen, då denna är ansvarig för sina egna beslut i bolaget och därmed inte skall kunna befria sig från ansvar genom hänvisning till koncernchefen.¹⁵⁹ Denna formella uppfattning kan anses överflödigt eller missvisande då det inte uteslutande sker så i realiteten, menar Unger. En VD kan givetvis inhämta information och synpunkter från sin omgivning som av medarbetare, jurister, ekonomer. Det slutgiltiga beslutet betonas vara VD:ns. Enligt Unger föreligger det således möjligheter för koncernchefen att lämna anvisningar direkt till dotterbolagets VD. Även här torde en anvisning inte självklart verkställas i dotterbolaget, utan måste först brytas ner i sitt materiella budskap och därefter beaktas i relation till andra faktorer.

Sammantaget menar både Stattin och Unger att utrymmet för att lämna anvisningar utanför stämman till förvaltningsorgan som VD är relativt begränsat i jämförelse med stämmananvisningar. Men det finns. Den begränsade möjlighet som moderbolaget möjligen skulle inneha att delegera anvisningar utanför stämman till VD:n och utgöra bindande anvisningar till denne är huvudsakligen genom två förfaranden: För det första är det anvisningar som utfärdats efter bemyndigande av stämman, och rimligen omfattats av SAS-principen. För det andra gäller det anvisningar där bolaget är en medverkande part. Med nämnda förfaranden innebär detta inte uteslutande att sådana anvisningar automatiskt blir bindande för VD:n, utan avgörs även i en andra prövning gällande dess sakinhåll.¹⁶⁰

---

¹⁵⁹ Unger. s. 20

¹⁶⁰ Stattin s. 278 f.

5. Sammanfattning och några slutsatser

I uppsatsen har moderbolags möjlighet till inflytande över dotterbolags verksamhet diskuterats. Ett inflytande som kan uttryckas i form av stämмоanvisningar och anvisningar utanför stämman riktade mot styrelsen respektive VD i dotterbolaget. Centralt för uppsatsen har varit lydnadsplikten samt de inskränkningar som stadgas i 8 kap. 41 § 2 st. ABL som innebär att bolagsföreträdare inte får företa anvisningar som strider mot ABL, tillämplig lag om årsredovisning eller bolagsordningen. Till detta har även bolagsintresset inkluderats. Inom området är praxis relativt litet varför doktrin och förarbeten huvudsakligen fått ligga till grund för studiens framställning.

I koncernsammanhang är anvisningar något som aktivt torde förekomma. Något som kan ses som ett uppenbart resultat av koncernbildningen och dess syfte. En gemensam nämnare för samtliga anvisningar riktade mot dotterbolaget uppfattas vara att påverka dennes agerande i ett visst bolagsrättsligt beslut eller sammanhang. Ett agerande som dotterbolaget inte nödvändigtvis samstämmer med eller finner lämpligt för bolagets verksamhet. Anvisningarna kan riktas mot dotterbolagets förvaltande funktioner och innehåller avsändarens instruktioner eller intresse. Detta kan framstå som ett kontroversiellt område med frågan om huruvida koncern- och bolagsrättsliga styrningar kring bolagsledning och funktionsfördelningen egentligen skall bedrivas. Märkbart inflytande kan dessutom medföra att minoritetsaktieägare och andra externa parter som borgenärer kan riskera att påverkas.

Primärt vid koncern- och bolagsstyrning är att förvaltningsorganen förväntas lyda anvisningar från överordnade. I vart fall följa de råd och rekommendationer som avges. Ett moderbolag som innehar röstmajoritet i dotterbolags stämma har vad doktrin och förarbete anför en lagstadgad rätt och därmed goda chanser att styra

dotterbolags verksamhet i önskad riktning. En möjlighet som bestämt ökar om moderbolaget förfogar över samtliga röster i dotterbolagets stämma. I en sådan situation finns det ingen anledning att ta hänsyn till minoriteten. Långvariga och ekonomiskt stabila koncerner uppvisar samtidigt tendenser till att det i ABL lagstadgade funktionsfördelningssystemet i dotterbolaget i viss mån kan undermineras eller ändras. Moderbolaget kan således bryta mot det i förväg stipulerade funktionsfördelningsmönstret i dotterbolaget genom att avge bindande anvisningar direkt till exempelvis VD, utan att stämma och väsentligen styrelse involveras i beslutet. Om moderbolaget svarar för hela stämman torde detta dock inte vara något problem då detta antagligen är i enlighet med ledningens *vilja* och *intresse*. Å andra sidan kan dotterbolagets VD vara obehörig eller sakna andra väsentliga medel eller kunskapar, som styrelsen besitter, för att avfatta ett välgrundat beslut i det aktuella ärendet. Materiellt innehållet i formellt bindande anvisningar prövas som en stämmoanvisning, medan i materiellt icke-bindande anvisningar möjligen får åligga bolagsledningens ansvar att kontrollera.

Inflytande på dotterbolags förvaltningsorgan ter sig uttryckas olika från koncern till koncern, varför en generaliserade och heltäckande slutsats huruvida möjligheterna till påverkan är svår att fastslå. Då en behörig företrädare för moderbolag, ofta koncernchefen, utfärdar bindande anvisningar på moderbolagets vägnar, förväntas dessa givetvis uttryckas inom ramen för befintlig lagstiftning och i linje med verksamhetsföremålet. Har anvisningen tillkommit i behörig ordning finns det egentligen ingen anledning för underordnade förvaltande bolagsorgan att motsätta sig ett sådant beslut. Doktrin och förarbete betonar samtidigt vikten av styrelsens och VD:s lagreglerade uppgifter i bolaget. Uppgifter som inte kan eller borde försummas av moderbolagets ledning för att därmed undergräva lagstiftningens syfte.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Prop. 75: 103: *Regeringens proposition med förslag till ny aktiebolagslag, m.m.*

Prop. 1997/98: 99: *Aktiebolagets organisation*

Prop. 2004/05: 85: *Ny aktiebolagslag*

SOU 1941:9: *Lagberedningens förslag till lag om aktiebolag m.m.*

Litteratur

Andersen, Paul Krüger. *Studier i Dansk koncernret*. Danmark: Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 1997.

Borgström, Carl. *Koncernrättsliga problem: En komparativ studie*. Stockholm: P. A. Norstedt & Söners förlag, 1970.

Dotevall, Rolf. *Bolagsledningens skadeståndsansvar*. Stockholm: Norstedts juridik, 1999/2008.

Hansen Søren, Friis. *Europæisk koncernret*. Danmark: Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 1996.

Johansson, Svante. *Nials svensk associationsrätt: I huvuddrag*. 8/10:e Uppl. Stockholm: Norstedt juridik, 2001/2011.

Kedner, Gösta. Svenberg, Sven-Åke. *Koncernredovisning*. 11:e Uppl. Lund: Studentlitteratur, 2000.

Larsson, Björn. *Koncernföretaget: Ägarorganisation eller organisation för ägare?* Stockholm: EFI och författaren, 1989.

Moberg, Krister. *Moderbolags ansvar för dotterbolags skulder.* Stockholm: Nerenius & Santerus Förlag AB, 1998.

Nerep, Erik. Samuelsson, Per. *Aktiebolagslagen: en lagkommentar.* Stockholm: Thomson Fakta, 2007.

Nial, Håkan. *Festskrift till Knut Rodhe: studier i krediträtt och associationsrätt.* Stockholm: Norstedt, 1976.

Peczenik, Alexander. *Juridikens metodproblem – Rättskällelära och lagtolkning.* Stockholm: Almqvist och Wiksell Förlag AB, 1974.

Sandström, Torsten. *Svensk Aktiebolagsrätt.* Stockholm: Norstedts juridik, 2012.

Sandgren, Claes. *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare: ämne, material, metod och argumentation.* 2 Uppl. Stockholm: Norstedts juridik, 2011.

Sevenius, Robert. *Praktisk bolagsstyrning: Roller, uppgifter och ansvar.* Stockholm: Bonnier Utbildning AB, 2010.

Skog, Rolf. *Rodhes Aktiebolagsrätt.* 23: e Uppl. Stockholm: Norstedt juridik, 2011.

Stattin, Daniel. *Företagsstyrning: En studie av aktiebolagsrättens regler om ägar- och koncernstyrning.* 2 Uppl. Uppsala: Uppsala Universitets tryckeri, 2008.

Unger, Sven. *Får jag tala med koncernchefen!*

Åhman, Ola. *Behörighet och befogenhet i aktiebolagsrätten: Om aktiebolagets ställföreträdare och gränserna för deras representationsrätt.* Uppsala: Iustus förlag, 1997.

Rättsfall

Nja 1960 s. 698

Internetkällor

Karnov Group AB. Nerep, Erik och Samuelsson, Per. *Aktiebolagslagen (2005:551): Djupa kommentarer*

Nationalencyklopedin, uppslagsord; Rättsdogmatik.

Statistiska centralbyrån, SCB, <http://www.scb.se/foretagsregistret/>
(Hämtad 2014-11)